

ТЫДНЁВІК БЕЛАРУСАЎ У ПОЛЬШЧЫ

http://niva.iig.pl redakcja@niva.iig.pl

№ 47 (2584) Год L

Беласток, 20 лістапада 2005 г.

Цана 2,00 зл.

Я. Канаховіч: Вучыце дзяцей размаўляць на роднай мове, бо чужую навучацца яны ў школах разам з англійскай, нямецкай і іншымі. Без сваёй мовы мы будзем засыхаць як раслінкі без каранёў...

Не саромцеся сваёй мовы

У час святкаванняў у гонар святога велікамучаніка Дзімітрыя Салунскага, якія праходзілі 8 лістапада ў прыхадской царкве Мужчынскага манастыра ў Саках, адбыўся расафорны пострыг Марціна Астапкевіча. На невялікай горцы сабралася многа людзей. Вернікі, якія не памесціліся ў царкве, шчыльна акружылі храм і слухалі богаслужбу з гучнагаварыцеляў.

Усяночную богаслужбу і літургію ўзначаліў епіскап Бельскі Грыгорый. Маліліся з ім святары і вернікі з розных мясцовасцей Беласточчыны ды паломнікі з аддаленых праваслаўных прыходаў, распаложаных у розных месцах Польшчы. З пропаведдзю выступіў айцец Яўгеній Канаховіч, які ў раннім дзяцінстве атрымаў аздараўленне перад цудатворнай іконай святога велікамучаніка Дзімітрыя ў Саках. Пасля таго, як конь ударыў капытом у галоўку маленькага Яўгенія, яго здароўе хутка пагоршвалася. Калі хлопчыка прывезлі ў царкву, ён быў непрытомны. Пасля гарачых малітваў бацькоў і прылажэння хлопчыка да іконы святога, Яўгеній аздаравеў і самастойна выйшаў з царквы. Калі стаў ён святаром, не забываў пра царкву ў Саках і прыязджаў сюды маліцца. У час сёлетняга святкавання айцец Яўгеній многа ўвагі адвёў справе захавання роднай мовы.

— Не саромцеся сваёй мовы. Мова наша не горшая за іншыя. Вучыце дзяцей размаўляць на роднай мове, бо чужую навучацца яны ў школах разам з англійскай, нямецкай і іншымі. Без сваёй мовы мы будзем засыхаць як раслінкі без каранёў, — заявіў айцец Яўгеній Канаховіч. Заклікаў ён любіць іншых людзей і ў цяжкі час звяртацца з малітвамі да Бога, Божай Маці і святых. Вернікаў Сакоўскага прыхода прасіў не забываць пра велікамучаніка Дзімітрыя і прыходзіць да яго з разнароднымі просьбамі.

Некалькі гадоў назад, у сямідзесяцічатырохгадовым узросце айцец Яўгеній амаль цалкам страціў зрок. Аднак ён не здаўся і памятаючы малітвы з богаслужбаў на памяць, надалей прымае ў іх удзел. Стараецца штогод прыязджаць у Сакі і перад старой іконай дзякаваць святому велікамучаніку Дзімітрыю за аздараўленне ў дзяцінстве і пазнейшую дапамогу.

Маладога паслушніка Марціна Астапкевіча пастрыгаў у расафор епіскап Грыгорый. Пасля малітваў і сімвалічнага абразання валасоў на бу-

А ўслухацца ў словы а. Канаховіча перш за ўсё выпадала б ім— святарам

дучага манаха ўсклалі расу (манаскую вопратку). Не даваў ён яшчэ манаскіх абяцанняў, што павінен зрабіць у час пострыгу ў малую схіму.

— Зараз ты Хрыстовы жаўнер і з чоткамі будзеш змагацца з паднябеснымі цёмнымі сіламі, — сказаў епіскап Грыгорый. Гаварыў ён пра цяжкую дарогу манахаў, якія ўвесь час павінны слухацца свайго ігумена, выконваць яго ўказанні і з пакорлівасцю пераносіць усе цяжкасці і няўдачы. Епіскап напомніў таксама пра радасці, якія чакаюць тых, што заслужаць на збаўленне.

Архімандрыт Варсанофій

Настаяцель манастыра архімандрыт Варсанофій паінфармаваў пра рамонтныя работы, якія вядуцца ў жыллёвым корпусе манастыра. У вялікім будынку, у якім у мінулым знаходзілася падставовая школа, цяпер жывуць манахі. Восенню пачалі ў ім перакрываць бляхай дах

і на паддашку будуць устаўлены вокны. У мінулых гадах будынак быў рамантаваны ўсярэдзіне. Знаходзіцца ў ім манастырская царква, дзе пастаянна моляцца манахі і паслушнікі. У святочныя дні манахі разам з прыхаджанамі моляцца ў Дзімітрыеўскай царкве, распаложанай за вёскай.

- Вернікі дасылаюць нам лісты і ахвяраванні ды просяць малітваў, сказаў архімандрыт Варсанофій, які дзякаваў сабраным за дапамогу. Сказаў ён, што некаторыя вернікі атрымалі выздараўленне пасля малітваў да велікамучаніка Дзімітрыя. Мясцовыя прыхаджане згодны, што паток людзей, якія прыбываюць на горку ў Саках і моляцца ў Дзімітрыеўскай царкве, рэзка павысіўся пасля стварэння манастыра. **Па** нядзелях прыбываюць у Сакі людзі ў арганізаваных аўтобусных групах і прыязджаюць на сваіх машынах. Моляцца яны разам з мясцовымі вернікамі перад іконай велікамучаніка Дзімітрыя. У гэтым годзе цудатворная ікона была адноўлена спецыялістам, які прыязджаў у Сакі і на месцы вёў рэстаўратарскія работы.

Многа работ у манастыры выконваюць прыхаджане. Гаспадары з Сакоў і Тапаркоў рэзалі прыхадскія дрэвы на матэрыял для рамонту даху, рыхтавалі дровы і выконвалі многа гаспадарчых работ. Жанчыны выконваюць разнародныя работы ў царкве. Паколькі прыход невялікі (2 вёскі), манахі карыстаюцца дапамогай паломнікаў.

Аляксей Мароз

Яднае традыцыя

n ____

Уладзімір Сідарук грэжым абмежава

Візавы рэжым абмежаваў сустрэчы паміж сваякамі. Кантакты аднак не спыняліся. Прадстаўнікі Гайнаўскага павета пахадайнічалі за тое, каб наладзіць трансгранічнае супрацоўніцтва з сумежнымі раёнамі Беларусі. У студзені 2002 года быў падпісаны папярэдні пратакол, а 25 мая таго ж года — заключаны дагавор аб стварэнні Еўрарэгіёна "Белавежская пушча"...

Усе асобна

~ 2

Уладзімір Хільмановіч

Еўрапейскія краіны, у адрозненне ад Амерыкі, так і не вынайшлі арганічнага спосабу інтэгравання іншаземцаў. Французскае грамадства жне плады недальнабачнай палітыкі сваіх урадаў, якія ў экстазе гістарычнага каяння за каланіяльную палітыку надавалі грамадзянства дзесяткам тысяч нееўрапейцаў...

Агратурызм

~4

Аляксей Мароз

Агратурыстычную кватэру адкрылі мы ў 2000 годзе. Дом у нас вялікі і рашылі мы выкарыстаць паддашак. Аднак аднікуль я не атрымала дапамогі. Калі я першы раз намервалася пакарыстацца дапамогай датскага фонду, не паспела на час падаць дакументы. Другі раз у фондзе не адобрылі майго праекта. Хацела я паставіць у хаце кросны, калаўроткі і паказваць як калісь пралі і ткалі...

Міра Лукша

Міхалова прыгожае, дагледжанае. Аж ззяе адноўлены Гмінны асяродак культуры, спорту і адпачынку. Хоць, як ва ўсіх дамах культуры, працуе ён пасля абеду, чую галасы на паверсе. Мабыць, рыхтуюцца славутыя ансамблі, якія здабываюць лаўры на аглядах песні? Калі пра беларускасць пытацца, кажуць, дык шукайце аднаго — дзяжурнага беларуса — Мікалая Грэся...

У Коматаўцах

Аляксандр Вярыцкі

11

Заціх і гоман у прыгранічных Коматаўцах, бо павыязджалі адсюль і дзеці ў школу, і дарослыя таксама паехалі ў цёплыя гарадскія кватэры. Састарэлых пастаянных жыхароў вёскі наведваюць толькі новыя пагранічнікі, і гэта добра, бо пры іх бяспечней, баяцца іх усялякія аматары лёгкай нажывы на старэнькіх жыхарах вёскі...

Хай яднае нас традыцыя

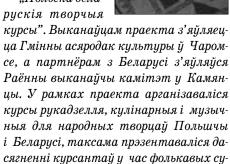
Гайнаўскі павет займае 1 624 км² агульнай плошчы, прычым трэцюю частку тэрыторыі складае Белавежская пушча. Гайнаўшчына мяжуе з Беларуссю. Пасля ўстанаўлення мяжы многія сем'і былі падзелены. Адны засталіся на польскім баку, а другія апынуліся ў Беларусі. Візавы рэжым абмежаваў сустрэчы паміж сваякамі. Кантакты аднак не спыняліся. Прадстаўнікі Гайнаўскага павета пахадайнічалі за тое, каб наладзіць трансгранічнае супрацоўніцтва з сумежнымі раёнамі Беларусі. У студзені 2002 года быў падпісаны папярэдні пратакол, a 25 мая таго ж $ro\partial a$ — заключаны ∂a гавор аб стварэнні Еўрарэгіёна "Белавежская пушча". У адміністрацыйных структурах новай установы апынуліся Гайнаўская гарадская гміна, сельскія гміны: Гайнаўка, Белавежа, Дубічы-Царкоўныя, Чыжы, Нарва, Нараўка, Чаромха, Бельск-Падляшскі і Орля, а таксама сельска-гарадская гміна Кляшчэлі; з беларускага боку — Камянецкі ды Пружанскі раёны Брэсцкай вобласці і Свіслацкі раён — Гродзенскай. Плошча Еўрарэгіёна "Белавежская пушча" займае на польскім баку 2 054 км² і на беларускім 5 971 км². Асноўнай мэтай дзейнасці Еўрарэгіёна "Белавежская пушча" з'яўляецца развіццё прыязнага супрацоўніцтва паміж лакальнай грамадскасцю ў галіне самакіравання, культуры і асветы, спорту і агратурызму. Істотнай мәтай Еўрарэгіёна, перад усім з-за Белавежскай пушчы, з'яўляецца ахова натуральнага асяроддзя прыгранічных рэгіёнаў і дзеянні па прадухіленні паслядоўнасцей стыхійных няшчасцяў і пагроз.

Для рэалізацыі намечаных мэтаў былі прыняты 22 праекты, якія ўспамагаліся субвенцыямі Фонду малых праектаў $(\Phi M\Pi)$ Phare 2002 Polska Granica Wschodnia на суму 50 тысяч еўра і з ФМП Phare 2003 Narodowy Program dla Polski 2003 на суму 200 тысяч еўра. Нельга пералічыць у адным допісе ўсіх праектаў.

"Aхоўваем адну пушчу" — адукацыя пажарнікаў польскіх і беларускіх, таксама сустрэча маладых пажарнікаў з рэгіёна "Белавежскай пушчы". Выканаўцам праекта з'яўляецца Павятовая камендатура пажарнай стражы ў Гайнаўцы, а яе партнёрам з беларускага боку было Раённае аддзяленне па справах надзвычайнага становішча ў Пружанах. Кошт праекта 10 478,68 еўра. У рамках гэтага праекта была выдадзена публікацыя на тэму правілаў спаборніцтваў пажарных каманд, арганізаваны быў лагер для юных пажарнікаў, а таксама

двухдзённы сімпозіум для пажарнікаў з Польшчы і Беларусі.

"Польска-бела-

У рамках праекта "Падзяліла нас мяжа, хай з'яднае нас традыцыя" комплекс чыжоўскіх школ абмяняўся дасягненнямі і вопытам з вучнямі і педагогамі Слабудскай і Шаняўскай сярэдніх школ.

стрэч "З вясковага панадворка".

Прадстаўнікі польскіх самаўрадаў удзельнічалі ў афіцыйных раённых мерапрыемствах, між іншым, цэнтральных дажынках у Пружанах, Днях лесу ў Свіслачы. У верасні старшыня Рады павета Мікалай Міхалюк і сакратар староства Мар'я Авярчук удзельнічалі ў рэспубліканскім мерапрыемстве "Дні беларускага пісьменства" ў Камянцы. Беларускія мастацкія калектывы гасцявалі з канцэртамі на народных фэстах на Гайнаўшчыне. Таксама ўдзельнічалі ў фестывалі "Беларуская песня" ў Гайнаўцы.

У час рэалізацыі ўспомненых дваццаці двух праектаў (у рамках ФМП Phare 2002 і 2003 — Падляшскае ваяводства — польская ўсходняя мяжа) паступіла пяць новых праектаў, на суму больш за сорак пяць тысяч еўра. Адным з іх з'яўляецца праект Таварыства "Гай" з Гацькоў (Бельская гміна) "Вясковыя гасцінцы — супольная спадчына". Кошт праекта 8 тыс. еўра. Таварыства атрымала дафінансаванне б тыс. еўра. Рэалізацыя ў перыядзе люты — ліпень 2006 года. Мэта праекта — актывізацыя агратурыстычнага руху. Таварыства "Гай" выканае таблічкі з інфармацыйнымі знакамі на прыстанях ды паставіць дарожныя знакі пры турыстычных шляхах.

Ужо зараз можна дасылаць мікрапраекты ў рамках праграмы "Sąsiedztwa Polska — Białoruś — Ukraina Interreg III A/Tacis CBC. działania II.2/ Wsparcie inicjatyw społeczności lokalnych. Тэрмін пасылання заяў да 12 снежня г.г. да 15 гадз.

Уладзімір Сідарук

Пчолы асобна, мядзведзі асобна

Ужо пару тыдняў сусветныя тэлеканалы паказваюць і каментуюць дзікунскія вандальныя

пагромы ў Францыі. Большай антырэкламы заходняму свету не прыдумаюць нават самыя вынаходлівыя вычварэнцы-прапагандысты беларускага тэлебачання. Гледзячы на палаючыя машыны на вуліцах французскіх гарадоў, яшчэ раз падумалася пра так званую грамадзянскую супольнасць. Відавочна, што вялікія еўрапейскія краіны, у адрозненне ад Амерыкі, так і не вынайшлі арганічнага спосабу інтэгравання іншаземцаў. Французскае грамадства жне плады недальнабачнай палітыкі сваіх урадаў, якія ў экстазе гістарычнага каяння за каланіяльную палітыку надавалі грамадзянства дзесяткам тысяч нееўрапейцаў. Па сутнасці ўсё было банальней — прага левымі сіламі перамогі на выбарах коштам колькасці эмігрантаў (яны заўжды падтрымваюць сацыялістаў) заглушала ў іх голас розуму і сумлення — пасля нас хоць патоп! Патоп жа прыходзіць куды раней, чым меркавалі. Толькі ў Францыі сёння ажно 150 (!) тэлеканалаў, якія вяшчаюць на арабскай мове. Дваццаць гадоў таму ў бліскучай футбольнай зборнай часоў Мішэля Плаціні было пару мулатаў, якія глядзеліся ў складзе цалкам натуральна. Цяпер жа адзін белы брамнік у зборнай афра-французаў ёсць недарэчным чужародным целам. Так што цяперашняе развіццё палітычных і грамадскіх падзей непазбежна выкліча з іншага боку рост радыкальных рухаў, мажліва і фашыстоўскага тыпу.

Але што нам тая далёкая Францыя, скажаце вы!? У нас сапраўды, здавалася б, іншыя праблемы. Але, калі задумацца, яны падобнага кшталту. Бо галоўная бяда тая ж — размыванне нацыянальнай тоеснасці. Шляхі тут розныя. Адзін з правераных і ўлюбёных крамлёўскіх спосабаў — перасяленне людзей. Калі канаў Савецкі Саюз, прыбалтыйскія краіны, адбудоўваючы дзяржаўнасць, натуральна сталі адбудоўваць нацыянальную сістэму адукацыі. У сярэдзіне дзевяностых у Беларусь валам хлынулі "цэнныя кадры" — розныя выкладчыкі навуковага камунізму і палітычнай эканоміі, вайскоўцы. Іншымі словамі, уся

тая публіка, якая не захацела мірна і арганічна ўжывацца ў літоўскае ці латышскае грамадства. Бо там жа трэба было вучыць дзяржаўную мову, там судзяць злачынцаў-чэкістаў. Лішне казаць, што такіх бальшавіцкіх "фахоўцаў" адразу чакалі пасады на кафедрах беларускіх універсітэтаў і тэхнікумаў, кватэры і пашанота. Пераязджаюць у Беларусь і з расійскіх бязмежных прастораў. На Беларусь у перспектыве гэтак жа могуць "спусціць" найбольш саветызаванае насельніцтва Калінінградскай вобласці. Вось так спакваля, нібыта непрыкметна знешне (бо, у адрозненне ад краіны галаў, да нас прыязджаюць нібыта белыя), у нашай краіне фармуецца пятая калона, якая зацята ненавідзіць усё беларускае.

На мінулым тыдні ў паважанай газеце "Народная воля" з'явіўся цыкл гутарак з вядомым расійскім журналістам беларускага паходжання Паўлам Шараметам. Асноўны лейтматыў гэтых размоў — як добра эканамічна жыць у Расіі і як кепска ў Беларусі. І ні слова пра хабарніцтва і карупцыю ў Расіі, пра зверствы міліцыянтаў, пра падман і забойствы многіх гастарбайтараў, у тым ліку і беларускіх (па розных ацэнках іх у Расіі на заробках ад 700 тысяч да мільёна). Чалавека з адкрытым розумам наўрад ці прывабіць усходні сацыяльны рай, але вуда закінута. A падтэкст просты — інтэгруемся "па-сапраўднаму" і беларуская гаспадарка рэзка пойдзе ўгору. З іншага боку ў Расіі трывала прышчэплена адваротная грамадская думка — як добра жывецца ў Беларусі.

Неяк давялося прачытаць артыкул аднаго левага венгерскага прафесара, які ганіў аўстрыяцкі ўрад за яго знешнюю палітыку, называючы яе неафашызмам. Розніца толькі ў тым — пісаў прафесар — што тыя эшалонамі вывозілі людзей, а гэтыя эшалонамі не ўпускаюць. Як па мне, дык розніца надзвычай істотная. Бо адна справа выгнаць суседа з ягонай кватэры, а зусім іншая — не пусціць бандыта на свой парог. Канешне, кожны чалавек мае права жыць там, дзе ён хоча. Але гэтае права ён мусіць пацвердзіць сваім прыманнем і шанаваннем традыцый, ментальнасці, ладу жыцця таго народа, на зямлю якога ён прыехаў.

Мядзведзі вельмі любяць есці мёд. Але пчолы і мядзведзі не могуць жыць разам. Таму пчолы асобна, мядзведзі асобна.

Уладзімір Хільмановіч (Гродна)

Вачыма еўрапейца

Міністр Меллер

Польскую замежную палітыку новы прэм'ер Польшчы даручыў гісторыку Стэфану Меллеру. Я меў нагоду гады таму сустракацца з ім шматразова. Першы раз на студыях у Дзяржаўнай

вышэйшай тэатральнай школе, дзе ён выкладаў гісторыю. Да маіх студый Стэфан Меллер быў прарэктарам па студэнцкіх справах гэтай вучэльні. Мой факультэт ведаў аб тэатры — у ваеннае становішча быў зачынены. Толькі ў 1984 г., калі я прыступаў да экзаменаў, Цэнтральны камітэт ПАРП і Міністэрства культуры дазволілі нанава яго адкрыць. Адной з умоў

улад было адхіліць ад пасады прарэктара па студэнцкіх справах Меллера, які падтрымліваў падпольную дзейнасць і палітычна непакорную моладзь. Так і сталася. Стэфан Меллер вучыў у ДВТШ толькі (!) гісторыі. Кружылі аб ім легенды. Казалі, студэнткі папярэдніх курсаў ад кахання да яго скакалі з акон. На занятках не ўмеў ён прыхаваць свайго захаплення з'явай рэвалюцыі, асабліва той, якой прысвяціў некалькі сваіх кніг — Французскай, але таксама і Кастрычніцкай. Здаецца, ягоным улюбёным рэвалюцыйным героем быў Жан Поль Марат, адзін з радыкальных якабінцаў часу Французскай рэвалюцыі. Пасля я са Стэфанам Меллерам сустрэўся праз пару гадоў, калі ён як галоўны рэдактар спрабаваў вывесці на простую фінансавую і мерытарычную дарогу штомесячнік "Моwią wieki". Дзякуючы яго старанням гэты часопіс стаў гаварыць аб невядомай гісторыі, да таго ў зразумелы спосаб. На жаль, пасля той штомесячнік не стрываў ціску развіваючагася капіталістычнага рынку. Праз

гады я ўчуў, што прэзідэнт Аляксандр Кваснеўскі назначыў Стэфана Меллера паслом Польшчы ў Парыжы. З лёгкім здзівам некалькі гадоў пасля ўчуў я аб тым, што кіруючае тады левае заплечча адправіла яго ўзначаліць польскае дыпламатычнае прадстаўніцтва ў Маскве. Здзіўляўся я, бо пасол у Расіі мусіў прыняць на сябе ў вялікай ступені цяжар пасрэдніцтва паміж польскімі посткамуністамі і ўладамі на Крамлі ў розных нялёгкіх размовах, якія ў апошні час датычылі не толькі атакаў на польскіх працаўнікоў пасольства.

Цяпер Стэфан Меллер — шэф МЗС. Так трапілася, што на яго долю выпаў таксама ўдзел у першай міжнароднай праверцы IVPэчы Паспалітай, а менавіта выхад з крызісу звязанага з забаронай экспарту ў Расію мяса і збожжавых прадуктаў. Агулам гэта добра, што якраз на яго трапіў гэты выклік. Ён жа ж як былы пасол у Маскве ведае расійскія рэаліі на практыцы, мае кантакты, таксама неафіцыйныя. Ну і тое яго захапленне, апрача Французскай, таксама

і Кастрычніцкай рэвалюцыяй. Адно, што міністр Меллер — член урада і мусіць дзейнічаць згодна з падказамі старшыні Рады Міністраў (і прэзідэнта). Ды слухаючы экс пазе прэм'ера Казімежа Марцінкевіча пакуль цяжка было разведаць, у які бок пойдзе польская ўсходняя палітыка, асабліва ў адносінах да Расіі ці Беларусі. Мабыць, у адносінах да Расіі новы ўрад будзе кіравацца прынцыпам Нікола Макіявелі: "Уладар павінен зважаць, каб ніколі не ўваходзіць у сувязі з магутнейшымі ад сябе, хіба што прымушае яго да гэтага неабходнасць; бо калі такі пераможа, станеш ад яго залежным". Можа тады, едучы ў апошнюю нядзелю ў Маскву, Стэфан Меллер павінен толькі развітацца як пасол, а не размаўляць аб справе экспарту мяса ды збожжавых прадуктаў, пакінуць яе міністру сельскай гаспадаркі, або выклікаць да сябе ў Варшаву пасла Расіі з мэтай высвятлення справы. Ну, ды якраз можа гэтая праблема — тая неабходнасць, аб якой успамінае Макіявелі.

Мацей Халадоўскі

Валеры Шчукін — заўжды ўпоперак

Гэта не быў нейкі адзін акт. Я ішоў да гэтага ўсё жыццё. Мае бацькі, у большай ступені бацька, вучылі мяне, каб я не супраціўляўся ўладзе, не ставаў упапярок, а каб уступаў.

Гэтак расказвае 63-гадовы Валеры Аляксеевіч Шчукін, легенда барацьбы з бяспраўем на Беларусі, адстаўны афіцэр ваенна-марскога флоту, калі запытацца ў яго, калі пачаўся яго супраціў уладзе Аляксандра Лукашэнкі. Гэты рашучы камуніст і дэпутат распушчанага Аляксандрам Лукашэнкам Вярхоўнага Савета XIII склікання, які не раз арыштоўваўся і які ўсё пратэстуе супраць несправядлівасці і бяспраўя ўлады, нядаўна першы раз пабываў у Польшчы, у Беластоку. Цікавіўся ён польскім выбарчым законам і польскай сістэмай улады. Сустрэўся ён м.інш. з Маркам Рыбнікам, дырэктарам Ваяводскага выбарчага бюро. Пытаўся, як крок за крокам выглядае падрыхтоўка да выбараў і сам выбарчы дзень ды сам спосаб выбару. Як і хто можа быць назіральнікам, мужам даверу. Расказаў ён таксама "Ніве" аб сабе.

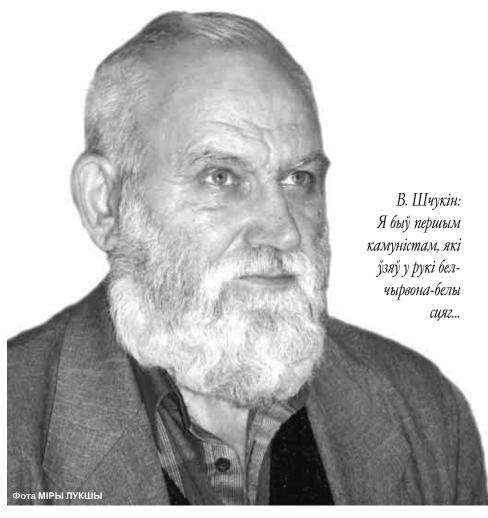
– Неяк так здарылася, што як толькі стаў я мараком, штосьці мяне схіліла да абароны правоў сваіх і іншых, хоць тады такога слова як праваабаронца ніхто не ведаў.

Статны, з барадой крыху карацейшай чым тая, талстоўская, якую насіў да нядаўна, пасля заканчэння ў другой палове шасцідзесятых ленінградскай ваеннамарской школы. Больш за 20 гадоў быў афіцэрам ваеннага марскога флоту. Пасля дэмабілізацыі працаваў м.інш. кранаўшчыком. У Савецкую Беларусь, бацькаўшчыну маці, ягоная сям'я вярнулася з расійскага Уладзівастока ў 1991 г. Супраціў вызваліўся ў ім ужо пры раннім Леанідзе Брэжневе, на першым караблі, на якім Валеры Аляксеевіч стаў на службу. Праз няпоўны год, абыходзячы непасрэдных начальнікаў, стаў у абарону "катоў" (па-руску "бычкоў"), адным з якіх сам толькі нядаўна перастаў быць. Не пагаджаўся на выкарыстоўванне іх старэйшымі калегамі. У якасці пакарання дзень у дзень ганялі яго на дадатковую работу.

- Гэта быў першы раз, калі я стаў у чыюсьці абарону, а не толькі ў сваю. Хаця я асабліва гэтага не ўсведамляў. Не хачу нічога для сябе, а калі ўжо, хай будзе так як ува ўсіх, быць разам з іншымі, быць такім як іншыя.
  - I таму Вы сталі камуністам?
- Так!!! Я быў і стаў па перакананні камуністам, поўнасцю.

Валеры Шчукін уступіў у рады Камуністычнай партыі Савецкага Саюза толькі на пачатку 1970-х. Як на савецкі абычай — позна. Прабаваў уступіць у яе, калі вучыўся ў ваенна-марской школе.

Аднакурснікі прагаласавалі супраць. Я не баяўся ў ніякай сітуацыі гаварыць тое, што думаю, а тады таксама абавязвала тое, што сёння называецца стандартамі. У спальні можна было гаварыць адно, у святліцы другое, а на сходзе трэцяе. А я заўжды гаварыў адно. Яны былі ўпэўнены, што ў мяне адны і ніякія іншыя перакананні, і мяне не прынялі. Мабыць, мела на гэта

Выбранае з жыцця апошніх гадоў Валерыя Шчукіна

Кастрычнік 2001 г.: "Суддзя Аляксандр Шылка даў загад затрымаць і арыштаваць В. Шчукіна на 10 дзён за ўдзел у нелегальным пікеце ў час ліпеньскай канферэнцыі сарганізаванай у Мінску Аляксандрам Лукашэнкам". Снежань 2002 г.: "Гарадская выбарчая камісія ў Полацку адмовіла ў рэгістрацыі выбарчага камітэта падтрымкі кандыдатуры на дэпутата гарадской рады вядомага палітыка і журналіста, былога дэпутата Вярхоўнага Савета XIII склікання Валерыя Шчукіна". <u>Лістапад 2003 г.:</u> "Лаўрэат дзяжаўнай прэміі за абарону правоў чалавека, дэпутат Вярхоўнага Савета XIII склікання пайшоў у турму на тры месяцы толькі за тое, што спрабаваў увайсці на прэс-канферэнцыю міністра ўнутраных спраў Уладзіміра Навумава". Жнівень 2004 г.: "Цэнтральная выбарчая камісія не зарэгістравала Зінаіды Бандарэнкі, Валерыя Шчукіна і яшчэ 11 патэнцыяльных кандыдатаў у дэпутаты". Кастрычнік 2004 г.: "Валеры Шчукін быў арыштаваны 7 кастрычніка ў час раздачы лістовак заклікаючых да негаласавання ў час датэрміновых выбараў у парламент і рэферэндуму".

ўплыў і тое, што ўжо тады была маў Швецыі.

Перакананні, аднак, учынілі цуд: ў СССР, якой краінай гэтая краіна

— Я стаў паўнапраўным камуніёй жонкай фінка, а яе сястра жыла стам, калі быў старшым лейтэнантам. Што б ні дзеялася ў тыя гады

Валеры Шчукін — жыве на вакзале. Афіцыйна ён — бомж; у пашпарце паставілі штамп, што няма ў яго пастаяннае прапіскі...

не была, гэта былі і ёсць мае перакананні. Таму, у адрозненні ад іншых, не магу цяпер казаць, што я не ведаў, што тварыцца, што хтосьці мяне абмануў. Я верыў, што камунізм гэта светлая будучыня і што я збоку стаяць не магу. Так як цяпер я стаю на баку дэмакратыі. Да сённяшняга часу камунізм або не прыстае, або яго ідэі трэба адкласці на неакрэсленую будучыню.

У Вярхоўным Савеце Рэспублікі Беларусь XIII склікання засядала 24 працэнты камуністаў.

— Не магу я стаяць збоку. Няраз мне, ужо як журналісту, паўтаралі, што я магу толькі назіраць. Як пажар, то я павінен стаяць збоку і глядзець. А я не магу. Кідаю ўсё і бягу на ратунак. Вядома, не маю тады журналісцкай інфармацыі. Ды я іначай не магу. Мушу быць удзельнікам. Адно, што не заўжды ўдаецца мне пацягнуць іншых за сабою. Дарэчы, я ніколі не стараўся быць у першых радах, навідавоку.

Поўнасцю новая актыўнасць Валерыя Шчукіна пачалася перад выбарамі 1995 г.

– Старшыня камуністаў Сяргей Калякін сказаў мне: ну, дык кандыдуй. Я адбіваўся. Партыйныя калегі, аднак, намаўлялі: хто, калі не ты? Ну, і сапраўды, падумаў я: ну, хто? Закаціў рукавы і выйграў у выбарах. I так пачалася мая дзесяцімесячная парламенцкая актыўнасць.

Валеры Аляксеевіч стаў сакратаром камісіі па справах нацыянальнай бяспекі, абароны і барацьбы са злачынствам. Вярхоўны Савет XIII склікання разагнаў Аляксандр Лукашэнка. У 1996 г. дэпутат Шчукін стаў на баку праследаваных прэзідэнцкай адміністрацыяй абаронцаў Канстытуцыі 1994 г.

— Разагналі наш Савет. Я быў упэўнены, што гэта замах на дэмакратыю. Гэтым чынам я стаў на "другі" бок. Выкінулі мяне з Партыі камуністычнай беларускай. Я быў першым камуністам, які ўзяў у рукі бел-чырвона-белы сцяг. Тады ПКБ не была яшчэ гатовая, я даспеў раней.

Сёння ПКБ стаіць у адным шэрагу з іншымі апазіцыйнымі групоўкамі супраць Аляксандра Лукашэнкі. Іх супольным кандыдатам у прэзідэнты з'яўляецца Аляксандр Мілінкевіч, а старшыня ПКБ Сяргей Калякін узначаліў ягоны выбарчы штаб. Валеры Шчукін — жыве на вакзале. Афіцыйна — ён бомж, не па ўласнай віне, якіх — паводле яго пералікаў — у Беларусі каля 200 тысяч. Улады пазбавілі яго прапіскі. Яшчэ як дэпутат адмовіўся ён ад прапіскі ў надзеленай яму кватэры ў Мінску. Хацеў і стаў жыць у Полацку, у цэнтры акругі, з якой быў выбраны. Пасля з тае кватэры бяспраўна яго выкінулі, як "нявыгаднага". Нават у пашпарце паставілі штамп, што няма ў яго пастаяннае прапіскі.

- А што будзе з Аляксандрам Лукашэнкам, калі кончыцца ягоная ўлада?
- Ён дакажа, што сам псіхічнахворы. Ёсць на гэта дакументы, але схаваныя, — Валеры Шчукін гладзіць бараду, якую ў адной з турмаў хацелі яму збрыць усухую.

(працяг у наступным нумары)

Раіна Стэфанчук

Вярнулі аўтобус

На час летніх канікулаў Прадпрыемства ПКС у Бельску-Падляшскім адмяніла курсіраванне аўтобуса ПКС, які выязджаў з Нарвы ў 6.40 праз вёскі Іванкі-Рагазы, Агароднікі і Бялкі. Канікулы гэта найгоршы час людзям, якія хочуць некуды дабрацца. Яны жывуць быццам на канцы свету, куды нават цяжка дабрацца д'яблу, не гаворачы аб пенсіянерах, якія ходзяць падпіраючыся кійком. Вярнулі ўжо курсіраванне аўтобуса, толькі тут ёсць адно "але". Аўтобус гэты курсіруе ў дні навукі ў школах, а ў г.зв. уік-энды і святы не ездзіць, і па гэтай прычыне цяжка дабрацца людзям у горад. На маю думку, калі ўжо вярнулі курсіраванне аўтобуса ў дні школьнай навукі, дык павінны пусціць яго і ў суботы, і ў нядзелі, за выняткам першага дня Каляд, Новага года і Вялікадня. Над гэтым павінны сур'ёзна задумацца гмінныя ўлады ў Нарве, Павятовае староства ў Гайнаўцы ды Маршалкоўская ўправа ў Беластоку, бо калі адмяняюць некаторыя курсы паяздоў, дык чыгуначнікі пачынаюць забастоўку і ў канчатковым рашэнні Маршалкоўская ўправа даплачвае па некалькі мільёнаў злотых у год да нерэнтабельных маршрутаў цягнікоў, а вось за адмену курсіравання аўтобусаў ПКС няма каму ўпамінацца і паклапаціцца за бедных пенсіянераў пражываючых на Усходняй сцяне.

Мікалай Лук'янюк

Ці зменіцца?

Аб хваравітай сістэме медыцынскай дапамогі лепш не гаварыць. Завінавачаныя шпіталі, якім не хапае медыкаментаў для хворых, чэргі да спецыялістаў, гэта штодзённасць. Мы з жонкаю, напрыклад, каб атрымаць рэцэпт на акуляры чакалі на візіт да акуліста больш за чатыры месяцы. Стаў на ўлік у красавіку, тэрмін назначылі на кастрычнік. Праўда, адтэрміноўваў візіт, але не па сваёй віне. У рэгістратуры заявілі: "Трэба нанава пісацца. Чарга ўсіх абавязвае". Вось, даражэнькія, як дбаюць пра нас "абранцы народа", бо гавару пра дэпутатаў, якія законы ўстанаўліваюць. У час выбараў маняць людзей абяцанкамі, а пасля хвастом прыкрываюцца. Ці можна спадзявацца станоўчай рэформы ў сістэме аховы здароўя ад новай каманды прэм'ер-міністра Казімежа Марцінкевіча? Пэўна не, бо міністр Збігнеў Рэліга стаіць на баку ліберальнай палітыкі і раней выказваўся за дадатковым страхаваннем, каб здабыць грошы на лячэнне. Адкуль іх возьме пенсіянер ці інвалід або беспрацоўны, калі на лякарствы ім не хапае? Значыцца, лячыць будуць багацеяў. Бедны няхай пад плотам памірае! Ці не так? Як затым ПіС будзе рэалізаваць абяцаную прасацыяльную праграму аб публічным лячэнні? А мо зноў выбаршчыкаў падвядуць пад дурнога хату і адмовяцца ад таго, што абяцалі...

Уладзімір Сідарук

Вольга Скавародка, каб пацвердзіць добрае валоданне літаратурнай мовай, пачынае дэкламаваць па-беларуску фрагмент "Новай зямлі"…

Паадпачываць у цішыні

Агратурыстычную кватэру Вольгі Скавародка ўпрыгожваюць вырабы з ракіты

У агратурыстычнай кватэры спадарства Вольгі і Анатоля Скавародкаў у Дубічах-Царкоўных пакоі для гасцей распаложаны па ўсім другім паверсе. Карысталіся імі шматлікія турысты, а тыя, што патрабавалі спакою, прыехалі на адпачынак чарговы раз.

Гаспадыня паказвае велізарны паддашак, вялікія пакоі і ванную. На шырокім калідоры знаходзіцца вялікі стол, а на ім вырабы з ракіты і саломы. У мінулым, у наваколлі Дубіч многія сяляне плялі каробкі і іншыя прадметы з саломы, якія прадаваліся за заходняй мяжой. Зараз ёсць яшчэ аматары выконвання ўпрыгожанняў з ракіты. Некаторыя падарылі свае вырабы спадарыні Вользе.

Разнародныя турысты

– У жніўні начавала ў нас многа турыстаў, а ў верасні пакоі наймалі геолагі, — інфармуе Вольга Скавародка. — Агратурыстычную кватэру адкрылі мы ў 2000 годзе. Дом у нас вялікі і рашылі мы выкарыстаць паддашак. Аднак аднікуль я не атрымала дапамогі. Калі я першы раз намервалася пакарыстацца дапамогай датскага фонду, не паспела на час падаць дакументы. Другі раз у фондзе не адобрылі майго праекта. Хацела я паставіць у хаце кросны, калаўроткі і паказваць як калісь пралі і ткалі. У іншай асобы быў падобны праект і ён быў адобраны.

У 2003 годзе спадарства Скавародкі другі раз мадэрнізавалі паддашак і выканалі ў ім туалеты. Зараз у трох пакоях можа начаваць 10 асоб.

— Начавалі ў нас турысты з розных гарадоў, але найбольш з Варшавы. Пакоі наймалі бізнесмены і дарожныя работнікі. Здарылася нават, што з сям'ёй з Познані прыехалі госці з Францыі, — расказвае спадарыня Скавародка.

Турысты ў Дубічах цікавіліся мясцовай культурай, беларускімі абрадамі, праваслаўнай царквой і мяс-

цовымі могілкамі. Госці спадарства Скавародкаў ездзілі ў Белавежу і на Грабарку. Малодшыя адпачывалі каля Бахмацкага вадасховішча і плывалі па ім на водных веласіпедах. Любіцелі коннай язды ездзілі да гаспадара, які гадуе коней побач Пасечнікаў.

— Зімой прыязджае менш турыстаў. Тыя, што прыязджаюць, хочуць ездзіць на санках, або прынамсі на конным возе. У Дубічах ёсць яшчэ гаспадары, якія гадуюць коней і возяць турыстаў, — інфармуе мая субяседніца.

Аматары

мясцовага харчавання

Госці спадарства Скавародкаў самі могуць рыхтаваць сабе харчаванне. Каву або гарбату некаторыя п'юць на тэрасе, побач калідора.

— Ёсць турысты, што просяць, каб я падрыхтавала харчаванне. Найчасцей хочуць есці мясцовыя стравы. Маім госцям найбольш смакуюць бульбяныя дранікі па рэцэпту цёткі Райкі з Беларусі. Маім турыстам прапаную свойскія булачкі з яблычкамі і курачку спечаную паводле свайго рэцэпту, — кажа Вольга Скавародка.

Многа турыстаў прыязджае ў Дубічы ў час маёвых выхадных. Цікавяцца яны Белавежскай пушчай і прыродай, якая вясной і летам вылучаецца асаблівай прыгажосцю.

- Ажно два тыдні жыла ў нас бабуля з унучкай. Бабуля ў маладосці танцавала ў славутым калектыве "Мазоўша". Яны пяшком наведалі ўсе цікавейшыя месцы ў наваколлі, кажа мая субяседніца. — Аднак ёсць розныя турысты. Начавалі ў нас людзі, якія вялі сябе вельмі вясёла. Здарылася нам, што чакалі мы гасцей ажно да адзінаццатай гадзіны ночы. Калі з'явіліся турысты і пабачылі пакоі, пайшлі на сямейныя нарады. Пасля мужы паінфармавалі, што іх жонкам кватэра не падабаецца і паехалі шукаць іншую, гаворыць спадарыня Вольга.

Спадарства Вольга і Анатоль Ска-

вародкі пасяліліся ў Дубічах у 1984 годзе. Муж займаўся гаспадаркай, а жонка працавала бухгалтарам у Гмінным вытворчым кааператыве. Абраблялі яны поле, гадавалі кароў, авечак і свіней. Хаця зараз яны абое на пенсіі, гадуюць яшчэ курэй, індыкоў і цялят.

— Мой муж пачаў хварэць і мы вымушаны былі абмежаваць гаспадарку. Паколькі мы, у галоўным, арандавалі поле, зараз засталося яго вельмі мала, — кажа спадарыня Вольга. — Дзеці пайшлі вучыцца і мы рашыліся папоўніць бюджэт даходамі ад агратурыстычнай дзейнасці. Аднак даход ад яе невялікі. У першым годзе дзейнасці турысты заплацілі нам 2 тысячы злотых. Пасля зарабілі мы да 5 тысяч злотых у год. Сёлета прыбытак большы, бо ад турыстаў атрымалі мы ўжо 9 тысяч злотых. Аднак ад гэтага трэба яшчэ адлічыць нашу работу ды ўсе кошты абслугі і харчавання турыстаў. Трэба заплаціць за электраэнергію, ваду, сцёкі і прыбытку застаецца мала. Ужо многа сродкаў выдаткавалі мы на мадэрнізацыю дома і яшчэ надалей трэба будзе праводзіць рамонты. Добра, што мае сыны самі займаюцца рамонтнымі работамі.

Чытаюць па-беларуску

Сын і дачка спадарства Скавародкаў вучыліся ў Гайнаўскім белліцэі. Са школы прывозілі "Ніву", якую чыталі ўсе сямейнікі.

- Зараз "Ніву" мы купляем час ад часу. Раней прывозіў нам яе наш пісьманосец Коля Панфілюк. Чыталі мы беларускія артыкулы і вершыкі, кажа спадарыня Вольга.
- Я сёння чытаў "Ніву" ў гміннай бібліятэцы, заяўляе муж Анатоль, які ўключаецца ў размову і інфармуе пра цікавейшы артыкул у газеце.
- Я ўмею размаўляць на беларускай мове, бо вучылася ёй у Падставовай школе ў Орлі, заяўляе Вольга Скавародка і, каб пацвердзіць добрае валоданне літаратурнай мовай, пачынае дэкламаваць фрагмент "Новай зямлі" Якуба Коласа. Перад устанаўленнем усходняй мяжы жылі мы ў Бобінцы. За мяжой асталіся маміны і бацькавы сямейнікі.

Нельга купацца ў вадасховішчы

У Дубічах-Царкоўных некалькі гаспадыняў заняліся агратурызмам. Старэйшыя жыхары перапісваюць поле і кватэры на сваіх дзяцей. Жыхары Варшавы і іншых гарадоў Польшчы купляюць участкі каля вадасховішча Бахматы. Некаторыя паставілі непадалёк ад вады домікі. Аднак апошнім часам гайнаўская санэпідэмстанцыя не дазваляе купацца ў вадасховішчы.

— Калі б вадасховішча было чыстым, было б у нас намнога больш турыстаў. Драма была, калі ад людзей зямлю забіралі пад вадасховішча, а цяпер заліў брудны і не ведаю, як будзе далей, — разважае спадарыня Скавародка.

Аляксей Мароз

Пенсіянеры памагаюць дзецям, без іх не далі б рады. Калі людзі маюць працу, дык даязджаюць...

Міхалова цяпер спальня

Апошнія цёплыя асеннія дні. Па залітых яркім сонцам вуліцах, па апалых лістах зрэдку снуюцца людзі — хто з парожняй торбай ідзе ў супермаркет, хто на славутым пірамідзе-прыпынку чакае рэйсавага аўтобуса з Беластока ці на другім баку, дзе не так даўно знеслі кааператыўную гаргару, абклееную аб'явамі, на лаўцы сядзіць пару маладзёнаў з заплечнікамі поўнымі падручнікаў. Даязджаючыя ў ліцэй, прафіляваны ліцэй, бо вялікі інтэрнат ліквідаваны. За імі, на лузе пасярод мястэчка, вялікая стая белых галубоў топчацца па траве, бы тыя нялётныя куры. Ствол ліпы абклеены аб'явамі, перш за ўсё прапановамі пазык. Цяпер людзі жывуць у крэдыт.

У аціхлым парку сядзіць на лавачцы бабуля Ганна. У апратцы будзённай, а на шпацыр выйшла? Адпачываеце? Жанчына ў хустцы, завязанай пад барадой, мабыць, таму мне здалася старэйшай, а гадоў ёй будзе толькі 60, можа, 65.

— А я цябе, дзетка, не ведаю?..
— здзівілася пані Аня. — Ага, ты з нашых бакоў. Я з-пад Бандароў. На шпацыр выйшла. Цяпер нам тут толькі шпацыраваць. Была магчымасць на пенсію пайсці, то звольнілася. Тэкстыльшчыцай рабіла. Мы, старыя, хоць дарабіліся пенсіяў. А маладым то хоць ты жывым у зямлю лезь. А з нашых фабрык то адны хлеўчукі засталіся. Фрыдка, Фрыдка! Хадзі сюды!

Я на Фрыдку звярнула ўвагу раней, калі ўбачыла цётку ў галубовым адзенні, якая з торбай завітвала ў розныя крамы. Пані Фрыдка — таксама была работніцай ткацкай вытворчасці. Імёны тут розныя, хоць па вайне Фрыда — імя рэдкае ў Міхалове. Мястэчка заснаваў вясной 1831 года Севярын Міхалоўскі. Малая вёска Нязбодча разам з урочышчамі Крыніца Руда, Лупеж Бор, Розэнталь і Сунохі стала яго ўласнасцю. На левым беразе Супраслі паставіў дом і гаспадарчыя будынкі і назваў свой маёнтак разам з вёскай Нязбудка. Паставіў водны млын, а насупраць дому — вінагарэлачны завод і піваварню. Міхалоўскі заснаваў у сваім маёнтку пасяленне для фабрыкантаў-тэкстыльшчыкаў. У 1832 г. апрацаваў план прасторавага ўкладу будучага пасёлка, на якім зазначыў рынак і шэсць вуліц. Пасёлак запланаваў у калене Супраслі, каб там пабудаваць фабрыкі. У жніўні таго года прыбыло ў Міхалова 10 нямецкіх фабрыкантаў з сем'ямі. Міхалоўскі паставіў ім будынак на дом малітвы і школу (тут да 1954 г. месціўся кінатэатр "Сірэна"). Наступнай групе каланістаў верхаводзіў Густаў Клемт, які з Міхалоўскім падпісаў па-нямецку акуратную дамову наконт зямлі "ў эрпахт", пабудову дамоў, пашы для каровы і іншых патрэб, ды забеспячэння не пазволіць жыдам будаваць фабрыкі ў Міхалове. Кожны фабрыкант атрымліваў участак у вячыстую арэнду і дом. Пачалі пасяляцца іншыя нямецкія фабрыканты, рабочыя, майстры, паводле дакладнага плана пасяленняў. І застаўся той план па-

Перад дарогай у свет

сяленняў відочны і на сённяшнім плане мястэчка, хоць і немцаў, і яўрэяў, здаецца, тут не спаткаеш. І цішыня тут. Успомніць бурлівае былое мястэчка можна толькі з гісторыі. Развіваліся тут, апрача тэкстыльнай прамысловасці, рамёствы і гандаль, які апанавалі яўрэі прыбылыя з Каралеўства Польскага, Ялоўкі і суседніх мястэчак, найбольш да 1863 г. Севярын Міхалоўскі за супрацоўніцтва з паўстанцамі быў сасланы ў Сібір, ягоны маёнтак быў канфіскаваны. Тады маёнтак Нязбодка з 1 261 дзесяцінай, сярод гэтага 137 дзесяцін ворнай зямлі, гаспадарчым будынкам, гарэлачным заводам, піваварняй, карчмамі драўлянай і мураванай, 68 пляцамі ў Міхалове арандаванымі фабрыкантамі набыў за 32 259 рублёў генерал-лейтэнант Аляксандр вон Мінквіц. У 1868 г. міхалоўскія немцы прынялі падданства Расіі, тады на спецыяльных правах была створана гміна Міхалова-Нязбодка. Адмена прыгону прычынілася да наплыву і пасялення ў Міхалове польскага і беларускага насельніцтва з суседніх вёсак. Шматнацыянальны пасёлак налічваў у 1890 г. больш за 3 тыс. жыхароў — з больш за 1 тыс. немцаў, 980 яўрэяў, 654 беларусы і 376 палякаў.

Сёння ва ўсёй гміне 8 328 асоб, у мястэчку 3 621. У 2001 г. у перапісе досыць шматлікая група жыхароў — амаль 1 500 асоб, назвала сябе беларусамі, але "простай" мовы не пачуеш ні ў краме, ні на вуліцы. Усё — выбар.

Міхалова прыгожае, дагледжанае. Аж ззяе адноўлены Гмінны асяродак культуры, спорту і адпачынку. Хоць, як ва ўсіх дамах культуры, працуе ён пасля абеду, чую галасы на паверсе. Мабыць, рыхтуюцца славутыя ансамблі, якія здабываюць лаўры на аглядах песні? Калі пра беларускасць пытацца, кажуць, дык шукайце аднаго — дзяжурнага беларуса — Мікалая Грэся... Адчыненая бібліятэка, там і інтэрнэтная кавярня (ды больш адно на патрэбы навуковыя, бібліятэчныя), але гул ідзе з актавай залы. Моладзь, старэйшыя, нават нейкія музыканты.

А гэта раптам сабралі людзей на перадвыбарчы сход, каб растлумачыць істоту дэмакратыі, павысіць еўрапейскую свядомасць. Многа тут вучняў— з пачатковай школы, гімназіі, з тэхнікума і прафіляванага ліцэя. Зараз частка з іх пабяжыць на прыпынак. Даязджаюць. Тыя прыгожыя школы (ПШ з абшырнай спартыўнай залай ваяводскага ўзроўню, з тартанавымі бегавымі дарожкамі…) маюць штораз менш вучняў.

— Твой дзед Мікалай Лукша, едучы да жонду нам у Міхалове ліцэй залатвіць, — кажа старажыл Антон Саковіч, — меркаваў, што гэта ўздыме Міхалова і ўсю гміну. Каб было цяпер хоць каму вучыцца!

Дзед Антон усё сочыць за жыццём у свеце. Памятае даваеннае Міхалова, дзе працавала 12 фабрык, пасляваенны час, калі млын малоў у тры змены, пякарня пякла хлябы, кіпела работа ў Гмінным кааператыве разам з прадукцыяй і паслугамі...

Аляксандр Саковіч: адзін сум застаўся

— Цяпер тут "пустастаны" пасля ПГРу, — кажа Аляксандр Саковіч, былы настаўнік у тэхнікуме. — Людзі не маюць грошай, каб заплаціць за жыллё. Некалькі блокаў паставілі для перасяленцаў з-пад вадасховішча. Пенсіянеры памагаюць дзецям, без іх не далі б рады. Калі людзі маюць працу, дык даязджаюць. Міхалова — цяпер спальня. А тыя, што там вось стаяць пад кіёскам з півам — вельмі яшчэ вітальня людзі. Капіталізм.

Міра Лукша

Ці беларусы — парабкі?

Калі я быў маладзейшы, (гэта яшчэ за савецкіх часоў) часценька ездзіў у Глыбоччыну. З Гродна найпрасцей туды дабрацца можна было праз Вільню. У цягніках, вядома, гучала толькі руская мова і мяне гэта ўжо не здзіўляла. Толькі вось раз здарылася, што на адной станцыі ў вагон увайшлі маладыя, вясёлыя людзі, з імі былі і маленькія дзеці. Іхная гамонка мяне адразу насцярожыла: яны між сабой размаўлялі на чысцюсенькай беларускай мове. Мне паказалася гэта нечым незвычайным і я пачаў пільна сачыць праз акно вагона на якой прасторы мы знаходзімся. Аказалася была тут Літва. Крыху пазней на адной маленькай станцыі мама маленькіх дзетак прымусіла спяшацца, кажучы: "Хутчэй, хутчэй, мы ж зараз будзем дома". Станцыя мела літоўскую назву. Вось і было тут усё ясна — тут жылі людзі, дзе не дамінавала традыцыя (у веравызнанні), падзелу на "польскіх" і "рускіх" — людзі адчувалі сябе "сабой".

У касцёлах Вільні багаслужбы адбываюцца на польскай і на літоўскай мовах, у вызначаным адпаведна часе. Чаму ў Польшчы, у "дзяржаве права" ніяк гэтакага парадку ў храмах нельга дасягнуць? Калі ў царкве, на абшары заселеным беларусмі, для "праваслаўных палякаў" багаслужба вядзецца па-польску, дык чаму раўнапраўныя грамадзяне беларусы на сваёй мове багаслужбы слухаць права не маюць? Святары ў царкве служаць Богу і людзям-вернікам, а не палітычным прадстаўнікам улады. А можа па нейкай прычыне ёсць наадварот?

Былі выбары, вырашана стварыць IV Рэч Паспалітую! Жывём ужо ў ІІІ тысячагоддзі. Дык перастаньма адчуваць сваю нацыю (што з нас намагаліся зрабіць суседзі праз стагоддзі, нават пры дапамозе "вешателей" і ўсялякіх "Бурых"), бязвольнай масай суседскіх парабкаў — на нашай роднай зямлі! А што нам узамен прапануюць? Феадальную надалей залежнасць (не забываючыся патрабаваць лаяльнасць!). А царкоўная іерархія такую ролю беларусаў ухваляе? Можа таксама важнейшымі лічыць Маскву і Варшаву ад місіі служэння Богу?

Анатоль Маўчун

50 гадоў разам

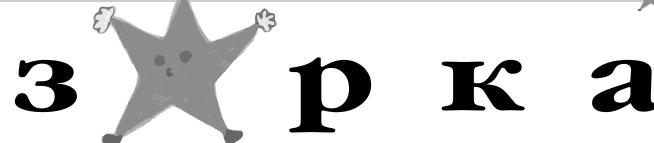
У ЗАГСе ў Гайнаўцы бурмістр Анатоль Ахрыцюк сустрэўся з шлюбнымі парамі, якія пражылі разам паўвека. Уручыў ён ім медалі прэзідэнта РП "За шматгадовае шлюбнае жыццё". Медалямі былі ўзнагароджаны, між іншым, Юзэф і Марыя Навіцкія, Рыгор і Надзея Монах, Юзэф і Барбара Рыгаровічы, Юрый і Яніна Скібоўскія, Пётр і Анна Сахарукі, Яўген і Ніна Сулімы, Ян і Вера Аляксеюкі, Рыгор і Галіна Паўленкі, Мікалай і Марыя Ахрымюкі, Васіль і Вольга Сідарукі, Пётр і Марыя Бура ды Якуб і Анна Верамюкі.

Шаноўным Юбілярам жадаем усяго найлепшага. (мох)

з я ц

e

Д

Гражынка і Грак

— Ты памятаеш, Грачык, адкуль ты ў мяне ўзяўся? — запыталася Гражынка ў чорнага птаха, які сядзеў на стаячым люстэрку. Грак паправіў пёры на грудзях, паківаў галавой на бакі, маўляў, не твая ў мяне памяць, чаго ж і пытаешся, дзеўбануў сабе між пальцы ў лапцы і выгукнуў:

— Гр-р-ражынка, памятаю ж! бо Грачык умеў гаварыць, да таго з толкам, не паўтараючы, бы той папугай, сказанае слова ў слова. Аб гэтым ведала толькі Гражынка, ягоная гаспадынька, а бацькі ды бабуля меркавалі, што грак, сапраўды, у іх дома вельмі разумны, умее прахрыпець пару слоў, і файна. Гражынцы, у якой сяброў было няшмат, на пацеху дасталася гэтая птушачка, якую знайшла пад ліпай на падворку — выпала грачаня з гнязда. Адхукала яго дзяўчынка, прыручыла, і хоць грак мог паляцець на волю, не пакідаў свае клеткі, заўсёды расчыненай. Пэўна, добра было яму? А, можа, меў свае справы з Гражынкай? Грак быў малады — меў голыя шчокі і аснову дзюбы: па гэтым і пазнаецца маладых гракоў. Знайшла яго Гражынка ў палове мая, якраз тады, як вылупліваліся грачаняты. Грак быў цэлы чорны, з металічным бляскам — адным словам, прыгажун. Праўда, у Гражынчынай сяброўкі быў зялёны папугай Кешка, якім тая ўсё хвалілася, але той Кешка ўмеў сказаць адно: "Кешка харошы". А з Грачыкам Гражынка магла паразмаўляць нармальна. А гэта ён навучыў яе гаварыць не "Глазынка", а правільна называць сваё імя. Чамусьці Гражынцы не атрымлівалася гэтак сказаць; ці то язык "няплавільна" звіваўся ў "тлубацку" ці дакранаўся да зубоў або нёба — і ўсё неяк па-дзіцячаму атрымлівалася, хоць Гражынка была ўжо вялікая дзяўчынка. Ці Грак гэта нейкі "Гляк"? Ніколі!

Гракі, як і крумкачы-крукі, разумныя птахі, а з узростам усё яны вумнейшыя. Гражынка, вывучаючы табліцу множання, пераканалася, што Грак зразу ведаў, колькі восем на тры; закаркаў: "Дваццаць чатыр-р-ры!" Прадказаць умеў надвор'е, "гр-р-ром!", прадбачваць умеў нават вынікі грамадскіх выбараў, але найлепш удаваліся яму варожбы і гараскопы. Вядома, усе думалі, што гэта Гражынка такая вядуння.

— Ты, Гражынка, мусіць, чараўніца! — заўважыў тата Коля, калі дачка прадбачыла галалёдзіцу такую, што лепш было не выбірацца яму ў камандзіроўку на машыне. Тата паехаў на цягніку, і не трапіў у аўтакатастрофу разам з калегамі...

(працяг будзе)

Міра Лукша

Нашу рэдакцыю наведалі гімназісты з Дубін — усе навучэнцы беларускай мовы, з першага па трэці класы

Губіны ў "Ніве"

Як вядома "Зорка" ўсё пабывае ў нашых школах і гімназіях, дзе сустракаецца з чытачамі. Час ад часу яны таксама прыязджаюць да нас у госці. Вось, 7 лістапада, нашу рэдакцыю наведалі гімназісты з Дубін. Усе навучэнцы беларускай мовы, з першага па трэці клас. Разам з імі настаўніца Валянціна Касцевіч.

д л я

– Хто з вас першы раз у рэдакцыі?

— Усе! — пачулася збоку наведвальнікаў.

дакцыю, спецыяльна каб на свае вочы пабачыць беларускую газету. Тут таксама гістарычныя цікавінкі. Па-суседску з "Нівай" знаходзіцца месца, дзе жыў самы вядомы ў свеце беластачанін — Людвік Заменгоф, стваральнік эсперанта. Побач з рэдакцыяй Інстытут хіміі і самая лепшая ў горадзе гасцініца "Браніцкі". Ля гатэля можна сустрэць швейцараў у касцюмах з часоў панавання Браніцкіх.

Пра асаблівасць нашага тыднё-Гімназісты прыехалі адно ў рэ- віка і чытачоў, якіх знаходзім ва

ўсім свеце, распавялі рэдактары Ганна Кандрацюк і Яўген Вапа.

о л а д

— A што значыць, — пыталіся госці, — слова "Ніва?"

— "Ніва" — гэта такое поле, на якім вырастае беларуская нацыя! Такі адказ нечакана даў наш сябра з Мінска, намеснік галоўнага рэдактара "Нашай Нівы" Андрэй Скурко, які таксама гасцяваў у рэдакцыі. У сваю чаргу ён запрасіў нашых гасцей у сталіцу Беларусі.

На канец мы сустрэліся традыцыйна ўжо ля рэдакцыі "Нівы", каб зрабіць сабе памятны здымак.

Пасля доўга любаваліся пончыкамі, якія падарылі нам госці з-пад пушчы.

ЗОРКА

Ніна Галіноўская

Восень

Паляцела лета З птушкамі на поўдзень. Ні травы, ні кветак, Пуста ў агародзе. Вецер гоніць лісцік, Скручаны, счарнелы. Коціцца кудысьці Ён, асірацелы. Голы сад знямелы Да сябе не кліча, Неба пацямнела I цяпла не зыча.

Ne 47 [20-11-2005]

Вершы Віктара Шведа

Якая розніца?

Настаўнік на ўроку пытае: — Разумны надта Максім, Скажы мне, розніца якая Між горадам вялікім і малым?

— Дык гэта не складаная задача, Па-мойму, зразумелая усім, — У горадзе вялікім больш убачым, Пачуем больш у горадзе малым.

Xто вінаваты?

Муштруе афіцэр салдат:

- Чаму такі няроўны рад? Азваўся хтосьці спакваля:
- Таму што круглая зямля.
- Хто сказаў гэта? Выступай! Пачуў: — Капернік Мікалай, Які даўным-даўно памёр.
- А не сказалі мне. Дакор!

Галерэя "Зоркі"

Анна Касацкая (Гарадок)

Сярэдняя ацэнка на пасведчанні -5,4.

Мая мянушка — няма, усе гавораць Аня або Анка.

У жыцці хачу стаць, чаму — яшчэ дакладна не ведаю кім хачу стаць. Пакуль што трэба выбраць ліцэй і далей вучыцца.

У сяброў цаню — тое, што мяне любяць і гавораць праўду. Калі трэба дапамагаюць, а іншым разам супольна гуляем.

Не люблю — калі людзі не радуюцца з таго што ўжо маюць, ім усё мала і мала...

Па-беларуску размаўляю — з дзядуляй, сябрамі з Беларусі і настаўніцай у школе.

Мой любімы гурт — "Б.Н.", "H.Р.М.", "KROK", "IQ 48", "ZET", "PIMA".

Каля свайго дому пасаджу — такія кветачкі, якія растуць у дзядоў — шафіркі і абавязкова чарэшню.

- Вой, а што ты тут робіш? — спыталася першая Паўліна Б. Дзяўчына адчула, што ў яе гараць шчокі і кружыцца ў галаве.
- Я... таго, запыкаўся Паўл, — я толькі што сышоў з цягніка...
- З цягніка?.. Вочы гімназісткі пабольшыліся ад здзіўлення, ёй здалося, што за момант яна сама лопне як празмерна надзьмуты шарык.
- Ы... з цягніка што прыйшоў з Прагі.
  - 3 Прагі?
- Ну так, хоць не... не з самой Прагі.
- Маеш на думцы квартал Варшавы?
- У інтанацыі сяброўкі Паўл адчуў лёгкі намёк, і яму стала дурненька. Ён ведаў, што ў маны кароткія ногі, але не было ўжо як выкараскацца.
- Ну... з чэшскай Прагі, адказаў ён і хацеў памяняць тэму. І хуценька дадаў:

Тры Паўліны і Паўл

— Бо ў нашай хаце ўжо такая традыцыя, што ў кожны апошні уік-энд кастрычніка пабываем у Празе.

— А якое там надвор'е? — ні ў пяць ні ў дзесяць спытала прыбіральшчыца Зося.

— Ax! — Паўл зацягнуў глы-

Танцуюць вучні бельскай "тройкі"

бокі глыток паветра. — Ах, якое цудоўнае!

— Значыць, у тэлебачанні маняць, — нажмурылася цётка, бо ўчора паказвалі, што там ужо больш тыдня ідзе праліўны дождж... Вось як насміхаюцца з простага чалавека!

Паўл толькі махнуў галавой, ён ужо хацеў адысці, як раптам у дзвярах з'явілася Паўліна Ш.

- *Тэсць!* гукнула яна на ўвесь калідор.
- *Тэсць!* адказаў хлопец і пачырванеў як бурак.
- А яна, Паўліна Б., зірнула са злосцю на сваю саперніцу ў дзвярах, — яна, таксама вярнулася з Прагі?
- З якой Прагі? здзівілася Паўліна Ш.

Сітуацыю нечакана разбамбіла спадарыня Зося Пірожка:

— Ці тэсць, — спытала яна, — гэта чэшскае прывітанне?

У маладой кампаніі раздаўся (працяг будзе)

АРАБІНКА

Рыгор Барадулін

Загадкі на градках

Не сыдзе з месца Ні на крок, Зарыўшыся ў пярыну. Цярэбіць ціхі вецярок Ягоную чупрыну. А возьмуць за чупрыну Ды выцягнуць з пярыны — Пачырванее, нібы рак. Вядома хто гэта...

 $(Bypa\kappa)$

У бабулі родны брат Ласкавейшы быццам, А да слёз давесці рад, Так, як і сястрыца. Сам сабе наўме панок, А прасцей сказаць...

(Часнок)

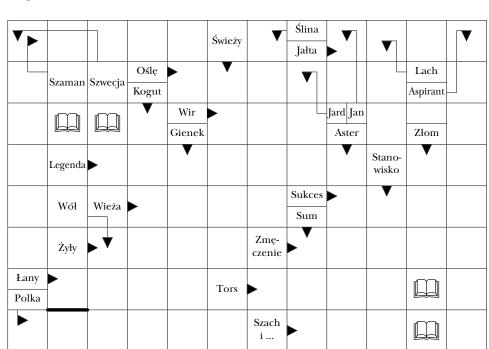
Польска-беларуская крыжаванка № 47

Запоўніце клеткі беларускімі словамі. Адказы (з наклееным кантрольным талонам) на працягу трох тыдняў дашліце ў "Зорку". Тут разыграем цікавыя ўзнагароды.

Адказ на крыжаванку № 43: Яда, рухавік, мухамор, жалейка, катар, ас, батат. Як, ружа, духата, халат, камера, вой, дзірка, краса.

Узнагароды, аўтаручкі, выйгралі: Марцін Стоцкі, Рафал Скепка, Паўліна Паскробка, Паўліна Мялешка з Дубіноў, Хрыстафор Верталь з Гайнаўкі, Ева Сегень з Беластока, Ева Багроўская з Руткі.

Віншуем!

Увесь наш свет стаіць на паэтах

Размова з беларускай паэтэсай Надзеяй АРТЫМОВІЧ.

- Надзея, мы нядаўна ўспамінілі пра гадавіну смерці Вашай маці?
- Учора споўнілася 23 гады з дня яе смерці, 9 лістапада.
- Гэту дату лічу вырашальнай для Вашай творчасці. Дваццаць тры гады таму гэтая сямейная трагедыя заставіла Вас вярнуцца ў Бельск.
- Я вярнулася з Варшавы пахаваць маму.
- Час, пра які гаворым 1982 год гэта час, калі мяшчанскі Бельск хлыне ў вялікія гарады. А Вы, наперакор лавіне, астаецеся тут, у мястэчку без перспектываў. Што тады, прабачце за празмерную цікаўнасць, здарылася?
- Я захварэла. Год часу праляжала.
- У Вашай творчасці наглядаецца дзіўная залежнасць ад месяца лістапада і смерці. Ваш першы верш: "Ой ляцелі гусі" вы напісалі, здаецца, у Свята памерлых?
- Так, я тады не паехала на Свята памерлых у Бельск, асталася сама ў акадэміку на Смычковай. Гэта быў 1969 год. Дэбют быў праз паўгода. Верш я паслала ў "Ніву" ў лютым і ўжо ў сакавіку 1970 года ён быў апублікаваны. Я не ведала што сталася, не ведала што будзе адбывацца. Я ашалела ад гэтай нечаканасці.
- Паэтычны пачатак выглядае як антыцыпацыя таго, што станецца пасля. Ваша творчасць апошніх дзесяцігоддзяў зафарбаваная імглой адмірання.
- Бельска ў сэнсе правінцыі, вядома, у добрым значэнні гэтага слова, ужо няма.
- Тады, дзе знаходзіце для сябе літаратурныя флюіды, літаратурнае поле?
- Мае вершы, гэта мая візія або праекцыя таго што было, тое што мне хацелася б бачыць. Архітэктура ёсць важная і ўсё апошняе... Але мой Бельск — гэта людзі. Мой Бельск — гэта свет маіх людзей. Добрых людзей. Маё дзяцінства і крыху маладосці. Так, калі я вярнулася сюды праз васемнаццаць гадоў, я была ашарашана тым, што няма ўжо майго свету. Такі быў працэс... Але той свет ёсць ува мне, не ведаю ў якой ступені, але ён абсалютна залягае ў маёй памяці, у мышленні, у маёй філасофіі жыцця (калі гэтыя словы "філасофія жыцця" нешта абазначаюць — на гэтую тэму я зрабіла тэкст да зборніка "Паэзія — гэта вольнасць", сама стаўлю сабе пытанне: што гэта абазначае, што чалавек жыве паводле ўласнай філасофіі, часам на гэты конт у мяне вялікія сумненні).
- У якой ступені паэзія раўназначная для Вас з біяграфіяй?
- Практычнага пераклалу літаратуры на жыццё няма, аднак ёсць пэўнае распазнанне. Яно ёсць важнае.
- Як істотная тут сфера свету памерлых? У апошнія гады сцвярджаеце што: літаратура гэта могілкі!
- Могілкі гэта свет людзей. Для мяне яны ёсць, гэта раўназначнае з маёй памяццю... Так склалася, што я вельмі рана страціла бацькоў,

Добры дух і апякун гэта першы рэдактар "Нівы" Георгій Валкавыцкі. Гэта таксама Янка Максімюк, які паводле ўласнай канцэпцыі падрыхтаваў мой зборнік "Сезон у белых пейзажах". Гэта былы рэдактар "Нівы" Яўген Мірановіч — гісторык адораны агромнай уражлівасцю на літаратуру. Гэта актуальны рэдактар Яўген Вапа. Мае перакладчыкі. Прыяцелі...

мой тата памёр, калі мне было дзесяць гадоў (я яго копія ў сэнсе фізічным, псіхічным і ментальным). Там мае суседзі, добрыя людзі з вуліцы Казімяжоўскай, знакамітыя настаўнікі, якія мелі гуманістычную

арыентацыю і ад якіх ішла добрая эманацыя, згадаць тут хаця б настаўніка Ілью Захаравіча Берната.

— Ці на працягу 35 гадоў ад Вашага дэбюту быў нейкі асаблівы час для творчасці?

- Мне цяжка гаварыць ці быў такі час, кожны дзень, кожны час ёсць важны. Кожны чалавек, якога я чую, якога я бачу гэта ёсць для мяне істотнае, важнае.
- Я аднак маю ўражанне, што сучасны чалавек перастаў адчуваць і бачыць, да лямпачкі яму, так сказаць, паэзія і паэты. Не адчуваеце расчаравання?
- Ёсць іншы бок чалавецтва, свет добрых людзей. Ад пачатку я мела шчасце да людзей. Першай асобай, якая мяне адкрыла і ўвяла ў свет літаратуры быў Юры Туронак, па прафесіі эканаміст і гісторык. Другі чалавек — добры дух і апякун, гэта першы рэдактар "Нівы" Георгій Валкавыцкі. Гэта таксама Янка Максімюк, які паводле ўласнай канцэпцыі падрыхтаваў мой зборнік "Сезон у белых пейзажах". Гэта былы рэдактар "Нівы" Яўген Мірановіч — гісторык адораны агромнай уражлівасцю на літаратуру. Гэта актуальны рэдактар Яўген Вапа. Мае перакладчыкі. Прыяцелі.
  - Тут амаль адны людзі "Нівы".
- Абсалютна "Ніва" гэта мая калыска!
- Вы сказалі пра новы, восьмы ўжо па чарзе, паэтычны зборнік (апошні "Адплывае спакойнае неба" выйшаў у 1999 г.). Скажыце пра яго шырэй.
- Яго загаловак: "Паэзія гэта вольнасць". Частка вершаў з ранейшага перыяду, яны адпачывалі ў шуфлядах і я вярнулася да іх пасля многіх гадоў. Будзе новы матэрыял і частка з апошніх часоў. Выйдзе ў снежні.
- Ад гадоў працуеце ў журы літаратурных конкурсаў для беларусаў у Польшчы. Ці бачыце новыя з'явы?
- Цяжка сказаць, хацелася б бачыць нейкі індывідуальны голас у літаратуры. У кожнай, не толькі ў нашай. Хацелася б чытаць аўтараў, якія маюць нешта істотнае, важнае сказаць, у якіх адметная іерархія каштоўнасцей. Бо ўсе пішуць пра тое самае — так было, ёсць і будзе, аднак істотнае тое, што яны заўважылі ў сувязі з уласным жыццём ці іншым чалавекам. Важная індывідуальная экспрэсія бачання. І ці гэта будзе літаратура, ці мастацтва — а ў ёй адны стандарты — яны мне як чытачу не даюць нічога новага.
- Крытыкі называюць Вас катастрафісткай. Ці пагаджаецеся з такім акрэсленнем?
- Я больш канстатую, разважаю, не, гэта не ёсць нейкі крайні песімізм, нігілізм гэта ж канстатацыя. Я думаю, што ёсць выразны акцэнт нейкай раўнавагі, пагаджэння, гэта не ёсць дакладна чорны крык.
- Што адчуваеце, калі прарочым канец нашай нацыі?
- Можна сказаць так, што свет стаіць на паэтах. Свет стаіць на адзінках. Свет стаіць на мастацтве. На тым, што вечна універсальнае. Незалежна ад перыядаў сумных і цяжкіх, наш свет не загіне. Не скажу, што гэта ўжо канец нас як нацыі, якая мела і мае ўласны голас. Думаю, што будзем мець свой голас. Думаю будзем жыць.

10 лістапада 2005 г. у Беластоку гутарыла Ганна Кандрацюк

Паэзія — гэта вольнасць

Паэзія — гэта падарожжа. У глыб сябе. Пяро паэта — скальпель, які спрабуе дакладна зняць першую скуру паэта. Але ніводзін скальпель не з'яўляецца дасканалай прыладай. Гладкая скура з цяжкасцю паддаецца зняццю. Даходзіць часам да цяжкіх калецтваў, парэзаў і ран, якія вельмі марудна гояцца. Ніякіх лекаў ты не можаш ужыць, таму што калецтвы павінны прывесці да самавыздараўлення. Але працэс самавыздараўлення часта ачышчае скуру паэта ад паэзіятворчых бактэрый.

Паэзія — гэта вольнасць. Паэзія нараджаецца ў самотнасці. Паэзія гэта ўцёкі ад самотнасці і адначасна доўгае падарожжа да самотнасці. Кожная самотнасць вялікая.

Паэзія — музыка з дакладнай партытуры. Часта стаўлю сабе пытанне — ці не фальшую ўласную партытуру, што ўпісана ўва мне. Ці пераказваю хоць бы асноўныя ноты гэтай партытуры?

Сапраўдная паэзія — інтэлектуальная (і не толькі) інтэлектуальная правакацыя. Правакуе прыгожае. Чаму так мала людзей цягнецца да вершаў? Чалавек не любіць быць справакаваным. Сапраўдная паэзія (мастацтва) змушае чытача да адмаўлення ад беззаганнага самавобраза, заснаванага на гэтак званай жыццёвай філасофіі. Таму, напрыклад, творы Роберта Музіля ставяць чытача ў вельмі складаныя і нязручныя сітуацыі.

Сапраўдны паэт павінен быць вельмі моцна ўключаны ў чалавечую какафонію, але адначасна павінен стаяць па-за рэчаіснасцю.

Паэзія — гэта музыка, гэта прыгожае. Яна называе, замацоўвае свой час. А гэта і ёсць прыгожае.

У творчасці паэта ёсць адзін важны верш. Усе астатнія вершы з'яўляюцца фонам, ценем, у якім паэт схаваны. Незаўсёды творца ўсведамляе значэнне тых схованак.

Сапраўдная паэзія — гармонія. Гармонія, дасканаласць. І таму так чога не дае для высвятлення найважцяжка паддаецца аналізу і ці гэта нейшых аспектаў яго творчасці.

Часта стаўлю сабе пытанне — ці не фальшую ўласную партытуру, што ўпісана ўва мне...

магчымае? На якім слове пачынаецца верш, на якім слове верш скончыцца? Пра гэта ведае толькі паэт (аўтар). Але гэта не выключае іншых варыянтаў прачытання вершаў чытачамі. Аўтарскія лагічныя акцэнты ў вершы глыбока прыхаваны.

Напісанне аўтарам гэтак званай творчай біяграфіі дае няшмат або ніУ гэтым пытанні нічога нельга растлумачыць, высветліць.

У сваёй паэзіі спрабую пераказаць уласную іерархію вартасцяў, не заўсёды наўпрост. Імкнуся гэта зрабіць празрыстым, ясным, простым спосабам.

Паэзія не толькі тое, што напісана. Жыццё таксама бывае паэзіяй... (1991 - 2005)

Надзея Артымовіч

Беларускія паэты ў Бельску

толькі ў Бельску можна піць гарбату сказаў малады паэт Эдзік Мазько

толькі ў Бельску у маўчанні чытаюцца вершы сказала васільковая Данута Бічэль

і ты пабачыш у кожнай птушкі твой твар сказаў Алесь Разанаў

* * *

першую літару я напісала зялёным алоўкам другую літару я напісала чорным алоўкам трэцюю літару я пішу чырвоным атрамантам

я забываю стомленасць тваіх белых пальцаў я забываю жоўтую музыку "Beatles"

заўтра чысты поранак

Віленскія мроі плывуць — світае выспа шчасия аддаляециа і штодзень нараджаецца як новая паэтычная фраза або музыка

— світае

* * * меандры напісаных слоў уводзяць часам чытача і лірычнае "я" у смяртэльную прастору амаль без павароту у невідочнае святло або цень вечны цень —

вяртаюся ў доўгі парэзаны лістапад і нараджаюся ў белай лёгкай фарбе

самае важнае непрыкметна адплывае ўцякае ад мяне як крокі госця ў лёгкадумнай цемры

не — гэта толькі сон

вязень правінцыі спакойны камфорт глядзець праз акуляры на аматарскі спектакль дзе акиёры суфлёры словы словы словы

вязень правінцыі так глядзець на малы тэатр

адкажы алавяны жаўнерык як першы раз забіваецца?

учарашні сон як стары чарнавік у якім гармонія слоў і чалавека

і таму гэты сон — чарнавік — верш без загалоўка

* * *

мы будзем вечна жыць мы будзем вечна сніць на мяжы блакітнай імглы і неба...

Асенні ліст

Музыка Іаганеса Брамса — музыка вечара, — заўважыў румынскі мудрэц Эміль Чоран. Я б даказаў: асенняга.Парыў ветру, кляновы ліст прыклеены да мокрай шыбіны, у коміне ціха кугакае заблуканы птах, а, мо-

жа, душа памерлага дзіцяняці. Хандра.

У прыгожым біяграфічным фільме "Усе ранкі свету" — усё ж, ранкі, не вечары кампазітар Сент-Каломб замыкаецца дзесьці ў самотным месцы ў вёсцы, каб ствараць свае сумотныя, настальгічныя кампазіцыі здалёк ад гулу вялікіх сталіц, адмаўляецца ад запрашэння караля Францыі, каб стаць на пасаду прыдворнага кампазітара.

Чаму шэдэўры сусветнай літаратуры ў прынцыпе сумныя, суворыя, трагічныя? калісьці спытаўся ў мяне сын. — Ці радасць, задавальненне жыццём былі б благой тэмай вялікай літаратуры? Я момант задумаўся так, аж мяне затхнула. Сапраўды, праз усю гісторыю еўрапейскай літаратуры працягваецца гэтая чорная ніць. Ужо першы сучасны раман "Дон Кіхот" Сервантэса ў сваёй найглыбейшай праслойцы разважае аб смерці, аб паміранні, развітанні са светам. Ад яго ідзе шэраг твораў і чорнага рамантызму, і трагічнага экзістэнцыялізму. Раман беларускага празаіка Андрэя Мрыя "Запіскі Самсона Самасуя" толькі ўяўна іскрыцца гумарам. Яго сатырычнае лязо нацэлена было на тыя пагрозлівыя з'явы савецкай рэальнасці, парасткі сталінізму, якія ў выніку змялі аўтара. Героі Беларусі ляжаць у бяспамяці хоць бы ў Курапатах. Ці, можа, сум, сур'ёзнасць твораў мелі б быць сігналам перасцярогі?

Вось у эпоху рамантызму паявіўся адзінокі герой, бунтар, які парываецца на змаганне з Богам, з марнай рэчаіснасцю; адмаўляецца ад яе як поўнай заган, ставіць пытанне аб існасці зла, у той час, калі Бог меў жа быць добрым, кахаючым, літасным. Рамантызм быў той магутнай плынню, якая ўвяла ў жыццё першую сур'ёзную літаратуру Польшчы ці Расіі. З ранейшых эпох захаваліся паасобныя творы. У рамантызме рэабілітавалася мова народа, асабліва вясковага люду, а адтуль і ўзяліся пачаткі беларускай літаратуры.

"Злы дэміург" — назваў адну са сваіх кніг успомнены Эміль Чоран. Можа, Чоран быў апошнім, загубленым рамантыкам у часапрасторы ХХ стагоддзя? Адважыўся ён, вось, сын праваслаўнага святара, вясціць хвалу песімізму, нігілізму як сілы — парадаксальна — творчай.

Супрацьпастаўленне песімізм — аптымізм выдумаў, мабыць, Вальтэр, выступіўшы супраць аптымізму філосафа Лейбніца. Лейбніц даказваў, што наш свет мусіць быць светам найлепшым з магчымых, бо іначай добры Бог увогуле быў бы яго не стварыў.

Песімізм — часта праява атэізму, паколькі атэізм вельмі часта ідзе ў пары з няверай у паспяховасць, удачнасць нашага свету, у прагрэс і ў светлую будучыню.

У далёкай старажытнасці грэцкі мудрэц Платон сцвердзіў, што мэта філасофіі ў сапраўднасці не канструяванне аграмадных ідэйных сістэм, не прапанова перабудовы нашай рэчаіснасці, а падрыхтоўка да смерці, той канкрэтнай, штодзённай, асабістай, прыватнай. Хоць Платон доўгія гады правёў на роздумах, стараннях, каб стварыць мадэль ідэальнай дзяржавы — сёння ягоную ідэю дзяржавы мы назвалі б таталітарнай.

Якія, вось, тады высновы гэтага фельетона? А такія, што няма ніякіх высноў. Вось, кожны з нас мусіць самастойна абдумаць, што трэба выбраць у жыцці, куды падацца, які паставіць крок. Што адносна найпрасцейшая справа — уцёкі ад няшчасцяў жыцця-быцця хоць бы ў алкаголь, у наркотыкі, у ашаламленне, у гарачку працы. Але ці гэты выхад добры?

Ежы Плютовіч

Арганізацыям, якія выразна заявілі аб сабе як дэмакратычныя аб'яднанні, прысвечаны сайт пад назвай "Асамблея няўрадавых дэмакратычных арганізацый"...

www.belngo.info

У сучаснай Беларусі заняцце незапа сабе нясе выразны намёк на апазіцыйнасць да лукашэнкаўскай улады. У гэтым няма нічога дзіўнага, бо ва ўмовах спаўзаючай да таталітарызму краіны любая няўрадавая ініцыятыва мае рысы антыўрадавай. Доўгі час некаторыя прадстаўнікі NGO у Беларусі стараліся спалучыць у дэкляраванні сваёй дзейнасці амаль неспалучаемае — спрыянні дэмакратызацыі грамадства і публічнае адхрышчванне ад прыналежнасці да апазіцыі. Але час ідзе і пакрысе расстаўляе ўсё па сваіх месцах, дакладней кожная арганізацыя выбірае сваё месца ў грамадскім жыцці і ўжо без ілжывай сарамлівасці канкрэтна заяўляе аб сабе ў дэмакратычным альбо пралукашэнкаўскім кантэксце.

Арганізацыям, якія выразна заявілі аб сабе як дэмакратычныя аб'яднанні, прысвечаны сайт пад назвай "Асамблея няўрадавых дэмакратычных арганізацый". У сусветным павуцінні ён месціцца па адрасе: http://www.belngo.info.

Першая старонка "асамблейнага" сайта зроблена даволі сціпла, без усялякіх недарэчных аздабленняў. Магчыма таму тая інфармацыя, што месціцца на ёй, носіць канкрэтны і карысны характар. Старонка выкананая ў бела-шэра-аранжавых колерах і падзелена на традыцыйныя тры часткі. Пачнем з найшырэйшай, якая месціцца пасярэдзіне. Тут падаюцца выключна навінныя паведамленні, што тычацца жыцця дэмакратычных NGO ў розных рэгіёнах Беларусі. Паведамленняў на старонцы няшмат, а падрабязней пазнаёміцца з кожнай з іх можна клікнуўшы на слова "далей". У самым нізе месціцца выйсце да архіву ўсіх навінаў, у якім ёсць інфармацыя ажно ад мая 2003 года.

Левая частка першай старонкі па традыцыі змяшчае выйсці да разна-

стайных рубрык і падрубрык сайта. лежнай грамадскай дзейнасцю само Першым там, пад загалоўкам "Абвестка", ідзе закон аб грамадскіх аб'яднаннях у фармаце pdf. Праўда, надрукаваны ён на мове арыгінала, г.зн. рускай, якая карыстаецца большай пашанай у лукашэнкаўскай улады, чым беларуская мова.

Ніжэй размешчана рубрыка "Інфармацыя", якая змяшчае выйсці да старонак з карыснай інфармацыяй аб дзейнасці NGO. Першая "Агульная". Яна распавядае пра Асамблею і яе планы. Даная Асамблея вызначае сябе як "добраахвотнае аб'яднаньне грамадзкіх арганізацыяў і ініцыятываў, якія свабодна выбіраюць розныя формы арганізацыйнага ўзаемадзеяньня, кіруючыся прынцыпамі раўнапраўя і самастойнасьці, і вызнаюць дэмакратыю і незалежнасьць Беларусі як свае каштоўнасьці".

Інфармацыя "Для НДА" сярод іншага распавядае пра ўмовы далучэння да Асамблеі, правы і абавязкі арганізацый-сяброў. Крыху дзіўна было ўбачыць, што ў рамках аб'яднання яны маюць значна больш правоў, чым абавязкаў.

Для жадаючых усталяваць кантакт з якім-небудзь фондам, ці запрасіць трэнера існуе рубрыка "База звестак". Там падаюцца даныя некаторых фондаў і кароткія CV трэнераў.

Частка, якая месціцца з правага боку першай старонкі спачатку выклікае неразуменне. Справа ў тым, што яна мае назву "Навіны". Найбольш дзіўна тое, што гэтая рубрыка не ёсць дубляваннем паведамленняў, размешчаных у сярэдзіне старонкі. У той жа час яна таксама тычыцца нядаўніх падзей з жыцця беларускіх дэмакратычных арганізацый, праўда, крыху ранейшых за "сярэдзінныя", з чаго трэба разумець, што гэтыя навіны "прайшлі паўдарогі" да канчатковага накіравання ў архіў.

Уладзімір Лапцэвіч

У Віцебску Беларусь у таварыскім матчы сустрэлася з Латвіяй, якую перамагла 3:1. З гэтай дружынай маем станоўчы баланс дачыненняў, які ўдалося яшчэ палепшыць...

Беларусь, беларусы...

Пятнаццаты мінуў

Пятнаццаты футбольны чэмпіянат Беларусі фінішаваў згодна з чаканнямі. Упершыню тытул мацнейшай каманды краіны заваяваў салігорскі "Шахцёр". Што гэта — заяўка на сур'ёзнае флагманства ці кароткачасовы трыумф — даведаемся ўжо ў наступным сезоне. А пакуль можна толькі згадаць, як многія айчынныя клубы, дасягнуўшы чэмпіёнскай вяршыні, адразу звальваліся ў аўтсайдарскую прорву (найбольш яскравыя прыклады — мазырская "Славія", бабруйская "Белшына"). Крыху дзіўным ёсць той факт, што новы чэмпіён мае хіба найгоршы стадыён у вышэйшай лізе. Але ў гульнёвым плане салігорцам роўных не было. Пра гэта найлепш сведчыць выніковая турнірная табліца: 1. Шахцёр — 63 ачкі; 2. Дынама (Мінск) — 50; 3. МТЗ (Мінск) — 49; **4**. Тарпеда (Жодзіна) — 47; **5**. БАТЭ (Барысаў) — 47; **6**. Дняпро-Трансмаш (Магілёў) — 43; **7**. Гомель — 39; 8. Дынама (Брэст) — 36; 9. Нафтан (Наваполацк) — 33; **10**. Дарыда (Мінскі раён) — 29; **11**. Лакаматыў (Мінск) — 26; **12.** Нёман (Гродна) — 24; **13**. Зорка-БДУ (Мінск) — 14; **14**. Славія (Мазыр) — 11.

Уражвальным спуртам сталічныя "Дынама" і МТЗ здабылі адпаведна срэбныя і бронзавыя медалі. Заўважым, што "мазаўцы" ўпершыню сталі прызёрамі першынства краіны. А вось іх трэнер Юрый Пунтус каторы раз пацвердзіў сваю рэпутацыю "трэнера на п'едэстале" — усе свае восем сезонаў (!) у мацнейшым дывізіёне ён прыводзіў падначаленых да ўзнагарод. Былому клубу Пунтуса — БАТЭ да трэцяга месца бракавала зусім мала. А найбольш крыўдна, напэўна, жодзінцам. Амаль увесь турнір каманда маладога трэнера Юрыя Малеева ўпэўнена прэтэндавала на медалі, але "звалілася" ў самай канцоўцы. Безумоўна расчаравалі сваіх прыхільнікаў патэнцыйна, але не на практыцы, моцныя брэсцкае "Дынама" і "Нафтан". Што ўжо казаць пра нягегласць нёманцаў. Падобна на тое, што частка гродзенскіх гульцоў пасля змены "штурмана" папросту сабатавалі змаганне і адбывалі на полі "нумар". Цяпер Сяргей Няфёдаў абвесціў пра радыкальнае абнаўленне складу. Галоўнае — каб трэнеру далі мажлівасць рэалізаваць свае планы.

Развітваюцца з вышэйшай лігай дзве апошнія каманды. Іх месцы ў 2006 годзе зоймуць колішнія заўсёднікі мацнейшага дывізіёна — бабруйская "Белшына" і віцебскі "Лакаматыў". Што датычыць індывідуальных намінацый, то лепшым бамбардырам яшчэ раз стаў Валерый Стрыпейкіс ("Нафтан") — на яго рахунку 16 галоў. Найвышэйшы асабісты рэйтынг у мінскага дынамаўца Віталя Валадзянкова. Сама карыснымі гульцамі чэмпіянату сталі наваполацкі хаўбек Ігар Чумачэнка — 21 бал (14 галоў плюс 7 галавых пасоў) і салігорскі форвард Сяргей Нікіфарэнка — 21 (12+9). Лепшай "сухой" серыі сярод брамнікаў дасягнуў жодзінец Уладзімір Селькін — 454 хвіліны.

А трэнер нацыянальнай дружыны Анатоль Байдачны, падобна, прадоўжыць свой кантракт. У мінулую суботу ў Віцебску Беларусь у таварыскім матчы сустрэлася з Латвіяй, якую перамагла 3:1. З гэтай дружынай маем станоўчы баланс дачыненняў, які ўдалося яшчэ палепшыць. Нашы першымі прапусцілі, але неўзабаве Уладзімір Карыцька аднавіў парытэт. А пасля антракту двойчы вызначыўся Сяргей Карніленка форвард забіў першыя галы за зборную. Застаецца спадзявацца, што гэты таленавіты нападнік адрозніцца ад няспраўджаных айчынных талентаў апошніх гадоў.

Уладзімір Хільмановіч

Беласточчына вачыма слонімца

У Беласток прыехалі мы, калі Польшча яшчэ жыла прэзідэнцкімі выбарамі, хоць яны ўжо адбыліся і прэзідэнтам стаў Лех Качынскі. На вуліцах горада амаль паўсюдна яшчэ здалёк кідаліся ў вочы вялікія рэкламныя шыльды з прыгожымі абліччамі кандыдатаў на пост прэзідэнта. На той момант мне падалося, што ў нас такіх вялізных рэклам паставіць у гарадах не дазволілі б, хіба акрамя партрэта аднаго чалавека. Але пачакаем да наступнага лета.

Хаця, як адзначаюць сацыёлагі, польская інтэлігенцыя, моладзь, а таксама людзі іншых нацыянальнасцей Польшчы галасавалі больш за Дональда Туска, кашуба па нацыянальнасці. Кашубы жывуць пераважна ў Паморскім і Куяўска-Паморскім ваяводствах Польшчы.

У адной з тэлеперадач убачыў я апытанне на вуліцы. Беларус з Беласточчыны на пытанне, чаму на выбарах не перамог Туск, адказаў: "Таму што Туск у Польшчы такі самы дзівак, як і мы, беларусы, тут". Дарэчы, падчас сустрэчы з выбаршчыкамі на Падляшшы Дональд Туск адзначыў: "З беларускім народам трэба жыць добра. Я мару стварыць вялікую грамадскую акцыю дзеля Беларусі, найперш адукацыйную і матэрыяльную. Гэтая мая мара павінна ажыциявіцца нават тады, калі я і не стану прэзідэнтам".

Качынскія ўкралі месяц

Пасля таго, як на прэзідэнцкіх выбарах перамогу атрымаў прадстаўнік Права і справядлівасці Лех Качынскі (яго родны брат Яраслаў з'яўляецца старшынёй гэтай партыі), шведская прэса пісала, што ў Польшчы ўсё крадуць, а Качынскія нават укралі месяц. Справа ў тым, што ў дзяцінстве Лех і Яраслаў Качынскія здымаліся ў дзіцячым мастацкім фільме, дзе яны ігралі ролі двух хлопчыкаў, якія ўкралі месяц. Пасля перамогі на выбарах пра гэты фільм зноў згадалі не толькі ў Польшчы, але і ў Швецыі. Праўда, шведскія журналісты гэты факт падалі паіншаму і з гумарам. Дарэчы, стары фільм з малымі Качынскімі прадпрымальнікі хутка знайшлі ў польскіх кінафондах, размножылі яго і цяпер па ўсёй Польшчы прадаюць. І палякі фільм купляюць.

Шляхі праз Беларусь

Лёс многіх былых і сённяшніх дзяржаўных кіраўнікоў Польшчы непасрэд-

на быў звязаны з Беларуссю. Некалі пад Ваўкавыскам напярэдадні вайны жыў былы прэзідэнт Польшчы Войцех Ярузельскі. Бацька Уладзіміра Цімашэвіча былога маршалка Сейма і аднаго з кандыдатаў на пост прэзідэнта Польшчы, які загадзя зняў сваю кандыдатуру, нарадзіўся таксама пад Ваўкавыскам. Беларускія карані мае і сённяшні прэм'ер-міністр Польшчы Казімеж Мариінкевіч. А вось былы маршалак Сейма Польшчы Мікалай Казакевіч быў нашым земляком, ён нарадзіўся ў Альбярціне.

У 1927 годзе ў Баранавічы са станцыі з-пад прускай мяжы перавялі на працу Аляксандра Качынскага. Тут ён пазнаёміўся з сям'ёй Ясевічаў. Пасля вайны ўжо ў Варшаве сын Аляксандра, Раймунд, ажаніўся з Ядвігай Ясевіч. І ў 1949 годзе ў іх нарадзіліся сыны-блізняты Яраслаў і Лех. Цяпер Лех Качынскі — прэзідэнт Польшчы.

Сустрэча з маршалкам

Беларускіх журналістаў запрасіў да сябе маршалак Падляшскага ваяводства Януш Кшыжэўскі, а таксама дырэктар бюро інфармацыі Маршалкоўскай управы Бажэна Беднарэк. Яны адзначылі, што за апошнія гады з Гродзеншчынай былі рэалізаваныя толькі два сумесныя праекты, а астатнія — па віне гродзенскіх абласных і раённых чыноўнікаў -

страцілі сваю сілу. Таму, па словах кіраўнікоў Падляшскага ваяводства, больш надзейна працаваць з суседзямі з Літвы.

Я меў дзве асабістыя сустрэчы і гутаркі з супрацоўнікамі дэпартамента адукацыі і культуры самаўрадавай адміністрацыі Падляшскага ваяводства. Падчас гутарак і знаёмства высветлілася, што інспектар гэтага дэпартамента Марыя Шышко родам з-пад Слоніма. Жанчына перадала копіі старых бацькавых і дзедавых дакументаў, якія сведчаць пра тое, чым і кім былі яе продкі. Вось адзін з дакументаў: "Свидетельство. Гродненское Губернское Отделение Епархияльного Училищнаго Совета сим удостоверяет, что Пётр Феофилов Шишко, крестьянин Лавриновичского сельского Общества Слонимского уезда, род. 27-го июня 1876 года, успешно выдержал испытание в знании курса церковноприходских школ, а потому имеет право на льготу, установленную пунктом 4 ст. 56 Устава о воинской повинности, 1892 года июня 12-го дня".

У тэлефонных даведніках Слоніма і Зэльвы сёння запісаны 23 сям'і з прозвішчам Шышко. Так што сваякоў у пані Марыі Шышко з Беластока ў нас вельмі многа.

(заканчэнне будзе)

Сяргей Чыгрын

Коматаўцы — вёска з краю

Першай асобай, якую спатыкаю ў Коматаўцах, явіцца гаспадар вёскі, солтыс Ян Стрышко. Са студні, што на вуліцы, нясе вядро вады на свой панадворак. Пытаю, ці мае крыху часу пагутарыць, а ён, так мне здалося, захацеў тую ваду данесці, але згадзіўся прыстаць на хвіліну.

- Пазнаеце мяне? пытаю.
- А, гэта вы ў Сенат прайшлі? — пытаннем намагаецца прыгадаць мяне спадар Стрышко.
- Крыху, быццам, помніце, але вы зблыталі мяне з Праховічам...
- Але ён прайшоў у Сенат? высвятляе справу Ян Стрышко, хаця ад парламенцкіх выбараў у той час пайшоў амаль ужо трэці месяц.
  - Не ўдалося яму, адказваю.
  - Але ён жа набраў шмат галасоў.
- Іншыя набралі яшчэ больш. Але: вам быццам тугавата з часам — спяшаеце кудысь?
- Не, набраў вады каня напаіць. Сапраўды, заўважаю на панадворку конную грабілку; пытаю:
  - А трактара ў вас няма?
- Няма. І ніхто ў вёсцы не мае трактара. Адзін быў і той рассыпаўся.
- Але недалёка, праз два панадворкі, стаіць трохскібавы плуг...
- А гэта для тае кабеты, што нашу школу купіла. Яна набрала ў нас і крыху гектараў, якія абрабляюць трактарысты, што прыязджаюць з Валілаў.
- А коней, у такім выпадку, у вёсцы многа?
- Сем. I дзве каровы. Малако ад іх разбіраюць вяскоўцы.

Вуліца ў Коматаўцах

- Курэй трымаеце...
- Крыху маю. Выпусціў іх на панадворак, бо пералётных птушак ужо не відаць і зараза не павінна да нас пранікнуць.
- A, пытаю, зважаючы на вядро, — водаправода ў Коматаўцах таксама няма?
  - Няма. Вады ў нас хапае.

І не ўдаецца мне даведацца ў найбольш кампетэнтнай у вёсцы асобы калі можа быць той водаправод у Коматаўцах. І на фоне іншых гмін, якія паспяхова карыстаюцца новымі, еўрасаюзнымі, магчымасця-

мі цывілізацыйнага паскарэння, Гарадоцкая гміна здаецца аставацца той, амаль лёсавызначальнай, "хатай з краю". Кірую размову ў іншы напрамак, пытаю пра дазорныя вышкі, якія нядаўна выклікалі ў Коматаўцах вялікія хваляванні.

Для вышкі, што мела стаяць над самымі Коматаўцамі, знайшлося іншае месца, здалёк ад вёскі, на ўзгорку ад Рудакоў, на казённым грунце. І ў Габятах спярша прымяркоўваліся купіць пад тамашнюю вышку ўчастак у прыватніка, але ён загнуў такую цану, што знайшлі таксама казённы ўчастак, за вёскай, дзе калісь капалі жвір. І ў Мастаўлянах за могілкамі... І калі ўжо ўсе гэтыя ўчасткі вызначылі, тады і ўсё пра вышкі заціхла.

Заціх і гоман у прыгранічных Коматаўцах, бо павыязджалі адсюль і дзеці ў школу, і дарослыя таксама паехалі ў цёплыя гарадскія кватэры. Састарэлых пастаянных жыхароў вёскі наведваюць толькі новыя пагранічнікі, і гэта добра, бо пры іх бяспечней, баяцца іх усялякія аматары лёгкай нажывы на старэнькіх жыхарах вёскі. Бывала, ездзілі цыганы і абкрадалі вяскоўцаў. Адна баба пайшла з хаты, а ключ схавала пад дыванок для выцірання ног. А яны ж ведаюць такія тайны, адчынілі хату і сумленна абабралі. У іншай у час размовы свіснулі бадай пяцьдзесят злотаў, але хутка ўдалося паведаміць пагранічнікаў і яны дагналі зладзеяў аж пад Крынкамі.

Гэтае адчуванне самотнасці, пражывання ў "хаце з краю", у прыдушанай да граніцы Усходняй Сцяне, прасвечваецца і ў менталітэце жыхароў Коматаўцаў, якія да незнаёмых людзей ставяцца боязна і даволі бездапаможна. Калі я ў аднаго пажылога мужчыны, які венікам замятаў з вуліцы асенняе лістоўе, спытаў па-свойму, ці не лепш было б яго загрэбці граблямі, ён пачаў мне па-польску тлумачыцца, што ў яго ёсць граблі і драўляныя, і жалезныя. І зараз падаўся па іх. А мне, грэшнаму, зрабілася няёмка, што чалавек, які дзесяткамі гадоў пазнаваў свет, на схіле гэтых гадоў палічыў мяне ці не пасланцом з Космасу...

Аляксандр Вярыцкі

Заўвагі да публікацый у "Ніве"

У № 44 "Нівы" Мікалай Панфілюк у артыкуле "Санацыйны час і цэны" піша, што яго знаёмы Майсей Кулік з вёскі Грабавец хваліць, якія добрыя цэны на сельскагаспадарчыя прадукты былі пры Юзафе Пілсудскім. Не ведаю колькі год мае Майсей Кулік, але памяць у яго не вельмі добрая. Старэйшыя людзі часта хваляць, што ў іх маладыя гады ўсе жылі лепш, чым сёння. Калісь яны хвалілі, што за цара было лепш, чым пры Польшчы, а цяпер хваляць санацыю. Юзаф Пілсудскі памёр у маі 1935 г. Не знаю колькі меў тады гадоў М. Кулік пры Пілсудскім, бо калі больш за мяне, то ў яго слабая памяць. Мне тады ішоў восьмы год і помню, як у школе застаўлялі нас насіць на рукаве жалобную чорную павязку на знак жалобы па памерлым. Аднак многія цэны, якія тады былі, і як тады сялянам жылося, добра помню. Не помню ці пры панаванні Ю. Пілсудскага цэнтнер жыта каштаваў 12 злотаў, але магло так быць, бо і пасля яго смерці былі неўраджайныя гады, калі метр жыта каштаваў 12 зл., аднак рэдка гэта здаралася. Многа гадоў цэнтнер жыта каштаваў не больш, чым 8 зл. Але нават калі б цэнтнер жыта каштаваў 12 зл., то трэба сказаць колькі каштавалі прамысловыя вырабы. Ці Майсей Кулік помніць колькі каштаваў кіла-

грам цукру? Роўна адзін злот. Гэта значыць, што за цэнтнер жыта ён тады мог купіць 12 кг цукру. Сёння адзін кілаграм цукру каштуе 2,80-3,20 зл. Гэта прыблізна 12 x 3 = 36 зл. Мне здаецца, што цяпер метр жыта каштуе больш, чым 36 зл. Літр найгоршай гарэлкі каштаваў 4 зл. За цэнтнер жыта можна было купіць 3 літры гарэлкі, якая цяпер каштуе прыблізна 60 зл. А ці помніць М. Кулік колькі каштаваў пачак запалак пры Ю. Пілсудскім? Адказваю — 10 грошаў. Хай палічыць колькі пачак запалак мог купіць за цэнтнер жыта тады, а колькі цяпер. А добрыя боты з халявамі каштавалі 20 зл. Сялянскія прадукты былі вельмі танныя.

З Чаромхі вёскі жанчыны насілі малако кожны дзень на станцыю Чаромху і прадавалі яго там чыгуначнікам па 18 грошаў за літр. За курыныя яйкі летам плацілі 1 грош за штуку. І адзін цукерак каштаваў 1 грош.

Сезонныя рабочыя пры Ю. Пілсудскім пры пракладцы драўляных шпалаў пад рэйкі атрымоўвалі ў дзень 2 зл., гэта быў вельмі слабы заробак, бо настаўнік у Чаромсе атрымоўваў 120 зл. у месяц, а машыніст на чыгунцы мог зарабіць і 300 зл. За месячны заробак машыніст мог купіць 25 метраў жыта. Аднак беспрацоўе было вельмі вялікае. Зімою ад вёскі да вёскі хадзілі цэлыя табуны беспрацоўных і солтыс іх разводзіў па дамах сялян на начлег па 2-3 чалавек. Трэба ім было даць вячэру, разаслаць салому на падлозе, дзе яны спалі, а ранкам даць ім снеданне. На другі дзень ішлі яны ў іншую вёску.

Калі было так добра пры санацыі, то чаму амаль усе сяляне па вёсках ад красавіка да кастрычніка хадзілі дзень і ноч басанож? Калі ішлі ў царкву, то амаль перад самай царквой абувалі чаравікі ці боты. Чаму сялянскія жанчыны самі апрацоўвалі лён, пралі, ткалі палатно і з яго шылі сарочкі і кашулі? Авечую воўну таксама пралі. Ткалі самі сукно на касцюмы. А чаравікі каштавалі прыблізна 4 зл.

Але кожны селянін плаціў немалы падатак за зямлю і страхоўку і за сельскагаспадарчыя прадукты, якія ён прадаў мала аставалася ў яго грошай на свае патрэбы.

Ці помніць М. Кулік колькі каштаваў фірменны ровар? Мой бацька калісь выслаў просьбу ў фірму, каб прыслалі каталог. Прыслалі. Найтаннейшы каштаваў 90 зл., а найдаражэйшы 270 зл. Можна было купіць у рамеснікаў за 30 зл. Яны яго складалі са старых прыгодных элементаў і прадавалі.

Ці сяляне на Падляшшы мелі сельскагаспадарчыя машыны? Мелі ручныя сячкарні, часам нехта купіў ручную веялку для збожжа і рэдка хто конны манеж. Жыта, пшаніцу, авёс, ячмень жалі сярпом, а малацілі цэпам, каб мець добрую салому, якой крылі

дамы, хлявы, пуні. Касой пачалі касіць пасля вайны. У продажы былі сельскагаспадарчыя машыны, але сяляне за прададзенае жыта не маглі іх купіць.

Яшчэ шмат якія хаты перад вайной не мелі падлог, а толькі гліняны ток. Нідзе не было фабрычнай мэблі, спалі на дошках, сядзелі на лаўках, якія самі рабілі. Нідзе ў вёсках не было электрычнасці, дамы асвятлялі газавымі лямпамі, а нават лучынай.

Рэдка ў якім доме былі талеркі, відэльцы і металічныя лыжкі. Пераважна цэлая сям'я ела драўлянымі лыжкамі альбо рукамі з адной вялікай міскі пастаўленай на стол.

Сяляне не атрымоўвалі на старасць пенсіі ад дзяржавы, не мелі права бясплатна лячыцца ў доктара. Лячыліся пераважна ў знахароў, альбо самі, зёлкамі.

Пры санацыі не было між вёскамі аўтобуснага транспарту, а чыгуначныя білеты былі вельмі дарагія (білет на цягнік з Чаромхі ў Кляшчэлі каштаваў здаецца 1,80 ці 1,90 зл.) і сяляне часта па 30 км пяшком, альбо ехалі конным возам.

Пры санацыі, хто меў свой лес, той мог у ім рэзаць дрэва і вывозіць драўніну сабе або на продаж, таму лясны будаўнічы матэрыял мог быць танны.

Гаварыць, што пры санацыі сялянам было эканамічна лепш, чым сёння і, што збожжа было даражэйшае, чым сёння, гэта проста мана.

Дзмітры Шатыловіч

Hiba

PL ISSN 0546-1960

Выдавец: Праграмная рада тыднёвіка

Старшыня: Яўген Вапа. Адрас рэдакцыі: 15-959 Białystok 2, ul. Zamenhofa 27, skr. poczt. 149. Тэл./факс: (+48 85) 743 50 22. **Internet**: http://niva.iig.pl/

E-mail: redakcja@niva.iig.pl

Zrealizowano przy udziale wsparcia finansowego Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji. Галоўны рэдактар: Яўген Вапа.

Намеснік гал. рэдактара: Віталь Луба. Сакратар рэд.: Аляксандр Максімюк. Рэдактар "Зоркі": Ганна Кандрацюк-

Публіцысты: Міхась Андрасюк, Мікола Ваўранюк, Аляксандр Вярбіцкі, Ганна Кандрацюк-Свярубская, Міраслава Лукша, Аляксей Мароз, Ада Чачуга, Паўліна Шафран-Асташэвіч.

Канцылярыя: Галіна Рамашка. Камп'ютэрны набор: Яўгенія Палоц-

Друкарня: "Orthdruk", Białystok.

Tekstów nie zamówionych redakcja nie zwraca. Zastrzega sobie również prawo skracania i opracowania redakcyjnego tekstów nie zamówionych. Za treść ogłoszeń redakcja nie ponosi odpowiedzialności.

Prenumerata: 1. Termin wpłat na prenumeratę na I kwartał 2006 r. upływa 5 grudnia 2005 r. Wpłaty przyjmują urzędy pocztowe

na terenie woj. podlaskiego i oddziały "Ruch" na terenie całego kraju.

2. Cena prenumeraty na IV kwartał 2005 r. wynosi 26,00 zł.

3. Cena kwartalnej prenumeraty z wysyłką za granicę pocztą zwykłą — 120,00; pocztą lotniczą Europa — 133,00; Ameryka Płn., Płd., Środk., Afryka, Azja, Australia — 147,00. Wpłaty przyjmuje "RUCH" S.A., Oddział Krajowej Dystrybucji Prasy, ul. Jana Kazimierza 31/33, 01-248 Warszawa, Pekao S.A., IV O/Warszawa, Nr 68124010531111000004430494.

4. Prenumeratę można zamówić w redakcji. Cena 1 egz. wraz z wysyłką w kraju wynosi 3,50 zł, a kwartalnie — 45,50 zł; z wysyłką za granicę pocztą zwykłą — 4,70 (kwartalnie — 61,10), pocztą priorytetową: Europa — 5,90 (76,70), Ameryka Płn., Afryka — 6,60 (85,80), Ameryka Płd., Środk., Azja — 7,40 (96,20), Australia — 9,60 (124,80). Wpłaty przyjmuje Rada Programowa Tvgodnika "Niwa", Białystok, ul. Zamenhofa 27. nr konta BPH PBK SA Oddział w Białymstoku 77 1060 0076 0000 4011 5001 5504.

Выпадкі

Няшчасныя выпадкі ходзяць

па людзях.

Падчас язды чалавеку ў галаве закруціць:

Замест затармазіць

Ён дадае "газу" і на слуп ляціць. На кожным кроку чакае нас смерць

і калецтва,

I хаця мы з маленства У гэта найменш верым і не зважаем, Толькі дарвацца да баранкі любім

і паважаем.

Больш аўтамашын на дарозе Хутчэй у няшчаснай прыгодзе. А шафёры ляцяць у сваіх

аўтамабілях,

Што стрэлцы на спідометры не хапае міляў!

Пруць і на матацыклах хутка, Што аж глядзець жудка. Ім здаецца, што яны героі

і нешта вартыя,

А людзі слушна скажуць:

паляцелі вар'яты.

Хаця няшчасце можа нас спаткаць і на гладкай дарозе,

А нават на печы, у ложку,

на парозе...

Ніхто сваім лёсам не валодае. А ці чалавек пра гэта ведае? Думаю, што не вельмі. I мой верш напэўна дарэмны. Каб шафёраў і пешаходаў асцерагчы І спакойна ў ложак легчы. Найгоршы грэх і бяда:

п'янства шафёраў,

Бо такому ўжо "па калена мора", Такі траціць розум і арыентацыю — І гэта праўда і свая рацыя. П'яны шафёр разносіць смерць,

калецтва, гора;

Такому не можа быць спачування, што ён, маўляў, "хворы".

Такіх трэба строга караць, каб аж пыл курэў

I каб na-n'янаму за руль сядаць

не пасмеў!

Мікалай Панфілюк

Шукаеце жонкі, мужа беларускай або ўкраінскай нацыянальнасці? Пішыце:

Biuro Matrymonialne

skr. poczt. 22 56-100 Wołów

Дзесяць запаведзяў

Каб заставацца заўсёды маладой, трэба:

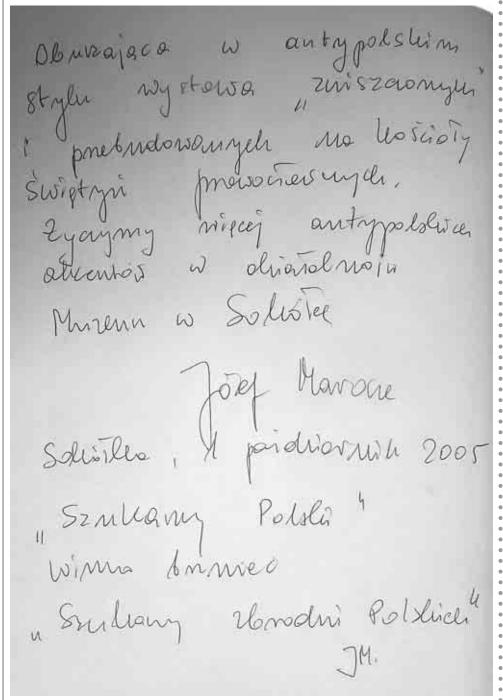
- 1. Мала есці.
- 2. Часцей спажываць рыбу.
- 3. Піць паболей вады.
- 4. Займацца спортам.
- 5. Як мага больш хадзіць.
- 6. Дыхаць свежым паветрам.
- 7. Дастаткова спаць.
- 8. Больш смяяцца.
- 9. Стаць маладой і прыгожай бабуляй.

10. Любіць жыццё.

Не трэба:

- 1. Пераядаць.
- 2. Спажываць алкаголь.
- 3. Шмат курыць.
- 4. Сядзець дома.
- 5. Глядзець гадзінамі тэлевізар.
- 6. Касавурыцца на тых, хто побач.
- 7. Змрочна апранацца.
- 8. Губляць пачуццё гумару.
- 9. Сварыцца з маладымі.
- 10. Эканоміць пачуцці.

"Даўціпы" Юзэфа Марошэка

Адгаданка

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	
2 <i>1</i>	22	23	24	25	26	27	28	29	30	
31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	
41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	
51	52	53	54		0					

Шыфраграма

Літары адгаданых слоў, перанесеныя згодна з 1х парадкавымі нумарамі ў клеткі роспісу, складуць рашэнне — афарызм Магамета.

- 1. сагнутая частка конскай вупражы, якая змацоўвае аглоблі з ха $мутом = 12 _ 34 _ 7 _ 8 _;$
- 2. жоўтая вадкасць, якую печань выдзяляе ў кішэчнік = 28 _ 16 _ 17 31 32 ;
- 3. салодкае рэчыва, якое пчолы выпрацоўваюць з нектару кветак = 54 $\_$ 53 $\_$ 51 $\_$;
  - 4. бацька Хама = $40 _ 41 _ 9 _ ;$
- 5. вялікая сібірская рака = 19 _
- 6. жонка пана = 23 _ 27 _ 26 _
- 7. пругкая стальная паласа паміж воссю і кузавам экіпажа, якая змягчае штуршкі пры яздзе = 35 _ 39 _ 46 _ 47 _ 48 _ 49 _;

2 _ 3 _ 11 _ 15 _;

36 _ 37 _ 14 _;

ба Альберта Камю = 43 $\_$ 44 $\_$ 25 $\_$ ^{ullet}

33 _ 29 _;

=20 _ 21 _ 22 _ 42 _ 6 _ 5 _. **(ш)** рэмна стукаў.

Сярод чытачоў, якія на працягу • кніжныя ўзнагароды.

Адказ на адгаданку з 41 нумара

цыя, чай.

сэрца точыць. Аляксандру Дабчынскаму з Беласто- • сапраўдную містэрыю! ка і Лявону Федаруку з Рыбалаў.

20.11 - 26.11

Баран (20.03. — 19.04.) Выкарыстай шанцы, якія падаруе табе лёс, каб пасля нічога не шкадаваць. З 24.11. аптымізм і прыхільнасць атачэння. Хтосьці можа падаць табе руку і дастаць з кабалы.

Бык (20.04. — 20.05.) Да 23.11. ты надта нервовы, пагражаюць табе аўтакатастрофы. Калі чакаюць цябе важныя вырашэнні наконт шлюбу ці заручын, бярыся хутка за справу. Пакуль будзе ў кішэнь, спачатку дастанеш па кішэні.

Блізняты (21.05. — 21.06.) 22-26.11. усіх пераканаеш да сваіх ідэй. Знакаміты час на важныя размовы, падарожжы, сустрэчы і файную забаву. З 24.11. справішся нават у канфузных сітуацыях.

Рак (22.06. — 22.07.) Не рашай цяжкіх праблем адзін, парайся, папрасі дапамогі. Твайго энтузіязму набяруцца іншыя. Не давай нікому падстаў да зайздрасці.

Леў (23.07. — **22.08.)** Будзеш ведаць, як выкарыстаць свае моцныя козыры, не пераймайся, калі хтосьці схоча цябе знеахвоціць. Плануй важныя размовы 22-26.11. Шчасце ў падарожжах і на працы.

Дзева (23.08. — 22.09.) Кемлівасць, разумакаватасць, хуткасць і спраўнасць. Здасі кожны экзамен, справішся з найцяжэйшымі размовамі. Планы могуць змяніцца. Можаш наракаць на болі ног. Будзь сабою — дробныя заганы робяць нас больш чалавечнымі.

Шалі (23.09. — **22.10.)** Хоць дажджліва, не пакіне цябе добры настрой, а гумару набяруцца ад цябе нават панурыя маўчуны. Вельмі добрая матэрыяльная сітуацыя.

Скарпіён (23.10. — 21.11.) Магчымасць зрабіць тое, што адклаў ты на пазней. Нанава глянеш на некаторыя рэчы і можа зменіш аб іх сваю думку. Будзе нагода пагадзіцца з кімсьці, з кім у апошні час ты не мог дагаварыцца. 23-27.11. адчуеш у сэрцы нямілы ўкол зайздрасці.

Стралец (22.11. — 21.12.) Глянеш на свет з аптымізмам, адчуеш моц, упэўненасць. Для развязак цяжкіх спраў пакінь сабе апошнюю дэкаду 8. скошаная і высушаная трава на • месяца. Будзеш вельмі падатлівы на корм жывёле = 10 _ 4 _ 52 _ 1 _; прастуды і інфекцыі, насі шапку, 9. беларускі бел-чырвона-белы = • добра еж.

Казярог (22.12. — 19.01.) Дай сва-10. абласны горад у Расіі між Лі- • ёй псіхіцы крыху свабоднага часу. Не пецкам і Пензай = 38 _ 13 _ 50 _ $_{ullet}$ накідай завялікі тэмп жыцця, бо мо-• жаш захварэць. Хоць холад на два-11. вострая інфекцыйная хваро- рэ, хутка разагрэеш чыесьці сэрца.

Вадалей (20.01. — 18.02.) Пасля 25.11. маеш шанц на вялікі прафе-12. штат з Солт-Лейк-Сіці = 30 _ • сійны поспех і кругленькі заробак. Мноства шчаслівых нагод. Паадчы-13. пехацінец у султанскай Турцыі • няюцца дзверы, у якія ты даўно да-

Рыбы (19.02. — 19.03.) Добры час месяца дашлюць у рэдакцыю пра- як для працаголікаў, так і ляніўцаў, вільныя рашэнні, будуць разыграны • якім варта выбрацца ў адпачынак. Трымай вушы на ветры — чыясьці • інфармацыя можа паправіць тваю Жур, квач, косць, мова, сон, тэр- 🖁 пазіцыю на працы. Падарожжы, аж абрыдне. Табе належацца таксама Рашэнне: Кожнаму свой чарвяк і прыемнасці, не толькі абавязкі. Дапамога на працы ад Казярога аль-Кніжныя ўзнагароды высылаем 🖁 бо Скарпіёна. А з кахання створыш

Агата Арлянская

